

Аналіз перспектив торгівельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди

Ref: TRADE06/D01

Підсумковий звіт за результатами глобального аналізу

Підсумковий звіт проміжного етапу

Підсумковий фінальний звіт

Замовник: Європейська комісія, Генеральний Директорат по Торгівлі

Підготовлений:

Роттердам, 13 грудня 2007 р.

ECORYS Nederland BV
P.O. Box 4175
3006 AD Rotterdam
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
The Netherlands

T +31 (0)10 453 88 00
F +31 (0)10 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
W www.ecorys.com
Registration no. 24316726

ECORYS Macro & Sector Policies
T +31 (0)31 (0)10 453 87 53
F +31 (0)10 452 36 60

Зміст

1 Підсумковий звіт за результатами глобального аналізу	7
Скринінговий аналіз	15
Обсяг дослідження	17
2 Підсумковий звіт проміжного етапу	21
Повний звіт про реалізацію Етапу 2 та методологія ОРСТО	21
Семінар по ОРСТО для консультацій з громадянським суспільством	23
Розширена ЗВТ	24
Економічний вплив ЗВТ на сталий розвиток	25
Реальний дохід	26
Накопичення основного капіталу	28
Торгівля	30
Вплив соціальної сфери на сталий розвиток ЗВТ	31
Бідність	31
Здоров'я	33
Освіта	35
Питання регулювання праці (включно з працевлаштуванням та пристойними умовами роботи)	35
Рівність	39
Наслідки з точки зору екологічної стійкості	40
Атмосфера	40
Ґрунти	41
Біологічна варіативність	42
Якість довкілля	43
Питна вода та стічні води	44
Висновки з цього дослідження для економічної політики	45
3 Підсумковий фінальний звіт	47
Вступ	47
Розширена УВТ	48
Економічний вплив УВТ на сталий розвиток	49
Реальний дохід	50
Накопичення основного капіталу	52
Торгівля	53
Вплив соціальної сфери на сталий розвиток УВТ	54
Бідність	55
Здоров'я	56
Освіта	58

Питання регулювання праці (включно з працевлаштуванням та пристойними умовами роботи)	58
Рівність	62
Наслідки з точки зору екологічної стійкості	63
Атмосфера	63
Ґрунти	64
Біологічна варіативність	65
Якість довкілля	66
Питна вода та стічні води	67
Висновки з цього дослідження для економічної політики	68
Політичні кроки, пов'язані з УВТ	69
Більш масштабні політичні заходи	71

1 Підсумковий звіт за результатами глобального аналізу

У Звіті за результатами глобального аналізу (Етап 1), проведеного в рамках Оцінки впливу зони вільної торгівлі на сталий розвиток в контексті відносин між Україною та ЄС, представлений огляд ситуації між ЄС та Україною у контексті економічних, соціальних та екологічних перетворень. У Звіті пояснюються сценарії розвитку, модель розрахунку загальної економічної рівноваги, яка використана для оцінки наслідків різноманітних сценаріїв, загальні результати моделювання, скринінговий аналіз секторів економіки, які зазнають найбільших перетворень, та обсяги різноманітних галузей економіки та горизонтальних питань, необхідних для визначення цілей та методики подальшого дослідження.

Розробка сценаріїв

На сьогоднішній день політичні та торговельні відносини між Європейським Союзом та Україною регулюються Європейською політикою сусідства (ЄПС). Окрім того, Генеральна система преференцій (ГСП), яка поширюється на Україну, передбачає диференціювання на чутливі та нечутливі види товарів та диференційований підхід до товарів відповідних категорій. Слід підкреслити, що сталь і текстиль є винятками, і до них застосовуються спеціальні правила та норми. Україна також має вирішати антидемпінгові вимоги СОТ та членів ЄС-25.

План дій в рамках ЄПС визначає цілі та пріоритети основних напрямків політики, а також заходи, необхідні для досягнення цих цілей. У сфері економіки План дій Україна – ЄС визначає цільові показники та методи, наприклад, збільшення незалежності Національного банку України, реалізація програм приватизації, зменшення участі держави у процесі ціноутворення, підвищення функціональності ринкової економіки, поліпшення регулювання та нагляду у сфері банківського обслуговування, зменшення регіонального дисбалансу і підвищення ефективності політики у галузі конкуренції. Функціонування митниці та покращення харчової безпеки, санітарних та фітосанітарних заходів також визначені як цілі Плану дій. Серед завдань у сфері розвитку соціального сектору передбачене збільшення кількості робочих місць, зменшення бідності, покращення соціальної злагоженості, освіти і управління системою охорони здоров'я. До цілей Плану дій також включені екологічна безпека та сталий розвиток.

На сьогоднішній день процес переговорів про вступ України до СОТ наблизився до заключного етапу, оскільки Україна майже завершила двосторонні перемовини з зацікавленими країнами, узгодила усі імпорتنі тарифні позиції на товари (що

відображається у тарифній пропозиції України) та остаточно визначилася зі своєю пропозицією щодо умов доступу до ринку послуг¹. До того ж, Україна вже запровадила низку законодавчих змін, спрямованих на гармонізацію її законодавства з нормами СОТ, а також виконання Україною її зобов'язань на шляху до СОТ, взятих нею під час багатосторонніх та двосторонніх переговорів. Тарифний режим, що застосовується сьогодні в Україні, в цілому відповідає зобов'язанням України перед СОТ щодо більшості галузей економіки.

Мета Комісії – досягти амбіційної угоди з Україною, яка дозволить забезпечити високу інтеграцію обох ринків та, по можливості, скасувати митні збори та кількісні обмеження. Комісія має на меті встановити торговельні відносини, які б відповідали відносинам між ЄС та такими країнами, як Швейцарія, Норвегія чи Ліхтенштейн. Нові зобов'язання, обговорення яких передбачене у процесі підготовки Угоди про вільну торгівлю (УВТ) в рамках Посиленої угоди, пов'язані з такими напрямками:

- торгівля товарами, включаючи промислові товари, сільськогосподарську продукцію, перероблену сільськогосподарську продукцію та продукти рибальства;
- технічні бар'єри торгівлі та санітарні і фітосанітарні вимоги;
- торгівля послугами (наприклад, фінансові послуги, транспорт та телекомунікації), організація підприємств та інвестицій;
- рух капіталу та платежі;
- державні закупівлі;
- конкуренція;
- права інтелектуальної власності;
- спрощення торгівлі, митне оформлення та правила походження товарів;
- торгівля та стале інвестування;
- енергетика.

Економіка

На сьогоднішній день Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України, який відповідає за 30,2% усіх торговельних операцій, хоча у минулому найбільшим торговельним партнером була Росія. Але для ЄС Україна є лише дрібним торговельним партнером, яка дає 0,9% від загального обсягу торгівлі ЄС до / з України. Проте останнім часом товаропотоки (у млн. євро) між ЄС та Україною почали стабільно зростати. Натомість роль Росії, яка є другим торговельним партнером України, поступово та значно послаблюється. У 2005 році до ЄС-25 Україна експортувала насамперед залізо та сталь, сільськогосподарську продукцію, енергоносії, хімікати, текстиль та одяг, і транспортне обладнання. Водночас Україна імпортувала з ЄС хімікати, транспортне обладнання, енергоносії / неелектронну техніку, офісне та телекомунікаційне обладнання та текстиль і одяг. Структура торгівлі України з ЄС-25 характеризується експортом Україною сировини та напівготової продукції та імпортом готової продукції, насамперед, інвестиційних товарів. За загальним обсягом торгівля послугами між Україною та

¹ «Пакет документів для вступу у СОТ» кожної країни-учасниці включає Перелік поступок та зобов'язань щодо товарів, Перелік конкретних зобов'язань щодо послуг, Проект звіту Робочої сторони та Протокол про приєднання.

ЄС перевищила будь-який інший сектор економіки, оскільки ЄС імпортувала послуги з України на суму 0,8 млрд. євро та експортувала на суму 0,7 млрд. євро.

У 2000 році після стрімкого спаду, обумовленого перехідним шоком, в українській економіці намітилися тенденції до зростання. Упродовж 2000 – 2006 років середній темп зростання економіки становив 7,4%, а максимальний темп був зафіксований у 2004 році – 12,1%. Останні роки інфляція в Україні залишалася відносно високою, проте вона суттєво знизилася порівняно з дуже високими показниками 90-х років. Інфляція впала з майже 11,6% на початку двадцять першого століття до 7,2% у 2005 році. Дохід населення постійно збільшується на фоні економічного зростання. За декілька останніх років обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з ЄС до України невинно і швидко зростає. За останні 15 років – з 1990 по 2005 рр. – сільське господарство та виробництво в Україні поступилися своїми позиціями у ВВП послугам. Хоча у 1990 році сільське господарство нараховувало 25,6% ВВП, у 2005 році її частка зменшилася до приблизно 11%. З іншого боку, обсяг послуг збільшився з 30% у ВВП до 55% і є найбільшим сектором української економіки на сьогоднішній день. Сфера послуг виступає найбільшим роботодавцем в Україні. Галузь виробництва, як правило, нараховувала 45% ВВП України, але у 2005 році її частка зменшилася до майже 34% (за даними Eurostat). Переробка продуктів харчування та сільськогосподарської продукції, виробництво коксу і продуктів нафтопереробки, металургія та металообробка, машинобудування та виробництво хімікатів є найбільшими галузями України за обсягом валового промислового виробництва. У сільськогосподарському секторі Україна виробляє переважно зернові, картоплю, цукровий буряк, молоко та яйця. Транспортні послуги та туристичні послуги є найбільшими напрямками сфери послуг. Інвестиції у виробництво склали найбільшу частку (24%) з усіх інвестицій 2005 року. Значні кошти були вкладені у транспорт та операції з нерухомістю (за даними Державного комітету статистики України). Великі підприємства грають домінуючу роль в економіці України: у 2006 році обсяг малого бізнесу сягнув лише близько 12% валового виробництва.

Соціальний захист

З точки зору трудового законодавства, а також таких основних показників як безробіття, рівень трудової активності та умови праці Україна демонструє досить помітний прогрес порівняно з іншими країнами з перехідною економікою і навіть порівняно з середніми показниками у ЄС. Однак, останні дослідження свідчать про те, що прогрес України «на папері» кращий, аніж на практиці.² Українська економіка зростає високими темпами і, як вже зазначалося, рівень безробіття є відносно низьким. Водночас можливості продуктивної праці обмежені, зокрема, в офіційному секторі. Багатьом працівникам важко знайти роботу, багато з них розчаровуються і вибувають з працездатного населення. Приблизно 60% населення працездатного віку або вже працює, або шукає роботу.

² Чернишов І. (2005 р.) «Соціальна-економічна захищеність та гідна праця в Україні: порівняльний аналіз та статистичні дані». Робочий документ № 76, Відділ політичної інтеграції, Група статистичного розвитку та аналізу, МОП, Женева / Програма розвитку ООН (2006 р.) «Україна. Зменшення бідності.» Проект «Цілі розвитку тисячоліття». Міністерство економіки України (<http://www.undp.org.ua/>).

Також помітна тенденція до міграції населення України до таких країн ЄС як Польща, Італія, Португалія, Іспанія, Греція та Чеська Республіка. За офіційними даними понад 2 мільйони з 46 мільйонів українців працюють за кордоном: один мільйон українців працює у Росії та мільйон – у ЄС. Більшість мігрантів походить з сільських районів заходу України. Відповідно до визначеної країною межі бідності 27,7% населення України були поза межею бідності у 2001 році. З огляду на високий для економіки рівень бідності уряд України визначив одним зі своїх основних завдань зменшення бідності. В Україні продовжується формування досить нерівномірного розподілу прибутків. При цьому більша частина населення має низький прибуток. Прірва між багатими та бідними збільшується. Останні роки Україна доклала значних зусиль для розвитку стратегій та запровадження політики реформування у галузі розвитку людського потенціалу. Проте Україна все ще має багато труднощів, зокрема, в галузі освіти: нерівноправний доступ, дедалі гірша якість та низька ефективність використання ресурсів. Основні проблеми у сфері охорони здоров'я в Україні, які потребують останнім часом найбільшої уваги, – це охорона материнства, дитяча смертність, поширення ВІЛ/СНІДу та туберкульозу.

Охорона довкілля

В Україні зосереджені багаті природні ресурси, сільське господарство та світові запаси чорнозему. На сьогоднішній день Україна характеризується найвищими у Європі показниками орання сільськогосподарських земель, використання свіжих ресурсів поверхневих вод та знищення лісів; до 54% землі орані, приблизно 10,6 млн. га або 33% загальних земель, у тому числі 44% найкращих степів потерпають від вітрів та водної ерозії. У 2005 році Україна витратила 882 млн. доларів США на захист довкілля. Однак, витрати на довкілля з розрахунку на душу населення становлять менше 40 доларів США на рік. На фоні пожвавлення промислового розвитку з 1999 року з'явилася тенденція до повернення катастрофічних рівнів забруднення, характерних для пізнього радянського періоду, та зростання навантаження на екологічну інфраструктуру. Ця загроза стає дедалі реальнішою, оскільки брудні галузі промисловості домінують на фоні економічного зростання, і конкретні показники забруднення стали очевидними. Найсильніший екологічний вплив пов'язаний з чорною металургією та енергетикою. В Україні все ще працюють несучасні, застарілі, але потужні сталеливарні заводи, заводи з виробництва коксу та добучі залізних руд. Ці галузі забезпечують приблизно 40% викидів у повітря. Приблизно 45% української сталі виробляється у мартенівських печах, від яких вже відмовилися у розвинених країнах. Для порівняння у Росії у такий спосіб виробляється приблизно 20% сталі, і Росія планує повністю відмовитися від мартенівських печей до 2010 року. Недостатній контроль пилословлювання на електростанціях призводить до великих емісій, у тому числі і важких металів. Майже відсутні засоби контролю викидів SO₂, який є особливо небезпечним в умовах використання низькоякісного пального та високої концентрації сірки у вугіллі, що добувається в Україні. На сьогоднішній день урядом України реалізуються програми, спрямовані на підвищення енергоефективності та модернізації електростанцій. Екологічні питання були також враховані у нещодавно розробленій Енергетичній стратегії України на період до 2030 року. Загалом, в Україні спостерігаються негативні екологічні тенденції у таких галузях:

- споживання природних ресурсів, у т.ч. використання води та земель;

- забруднення навколишнього повітря, води та ґрунту, утилізація відходів;
- знищення природного середовища, дикої флори і фауни та природних ландшафтів;
- надзвичайні ситуації;
- система охорони здоров'я.

Макроекономічний аналіз

У якості моделі розрахунку загальної економічної рівноваги використана модель багаторегіональної торгівлі Харрісона, Рутерфорда і Тарра (1996 р.) для аналізу економічних наслідків торговельної політики згідно з Угодою про вільну торгівлю (УВТ) між Європейським Союзом та Україною. Загальними індикаторами, що є об'єктом нашого аналізу, є загальний вплив на добробут, середній фактичний прибуток, зайнятість, заробітна плата кваліфікованих та некваліфікованих кадрів, ціни та накопичення чистих основних фондів. На рівні галузей економіки (за умови розмежування на 38 галузей) ми досліджували вплив УВТ на ефективність галузі та рівень зайнятості у неї. Отже, модель розрахунку загальної економічної рівноваги є точкою відліку для аналізу сталого розвитку. У контексті УВТ можливі два сценарії: поглиблена УВТ та обмежена УВТ, які виходять за рамки вимог СОТ. Наслідки оцінюються у короткостроковій та довгостроковій перспективах у контексті обох сценаріїв. 2004 рік прийнятий нами як базисний рік для складання таблиці затрат/виходу. До неї включені 38 галузей відповідно до діючого Класифікатору видів економічної діяльності (КВЕД). Основна база даних містить інформацію про Україну, Росію, ЄС-27 та інші країни світу.

Отже, модель базується на даних 2004 року, і макроекономічні та торговельні показники цього року прийняті як основа подальших розрахунків. Перший крок моделювання – оцінка наслідків приєднання України до СОТ. Приєднання до СОТ є точкою відліку для сценаріїв, яка свідчить про поглиблення інтеграції економіки ЄС та України, тобто наслідки УВТ порівнюються з гіпотетичними макроекономічними та торговельними показниками після приєднання до СОТ. Нетарифні бар'єри враховані і при моделюванні поглибленої УВТ. Ми враховуємо зменшення витрат та затримок на кордоні і зниження витрат на дотримання різноманітних національних стандартів і норм. Окрім цього, ми вивчаємо вплив зменшення торговельних бар'єрів у сфері торгівлі послугами. У Таблиці 1 представлені дані щодо моделювання з урахуванням усіх аспектів різноманітних сценаріїв.

Результати

Результати свідчать про те, що за умов укладення поглибленої УВТ (Сценарій 1) у довгостроковій перспективі, яка передбачає найбільшу інтеграцію, можна досягти позитивних змін у добробуті населення в усіх визначених секторах моделі. Позитивні зміни у добробуті населення становлять 5,285% для України, на відміну від Росії та ЄС – 0,071% та 0,011%, відповідно. Загалом передбачається, що УВТ не стане грою з нульовою сумою, а більш поглиблена УВТ підвищить добробут населення на відміну від більш обмежених сценаріїв. Ми спостерігаємо значне зростання фактичної заробітної плати як кваліфікованої, так і некваліфікованої робочої сили в Україні та ЄС внаслідок угод про вільну торгівлю. Порівняно з 2004

роком, угоди про вільну торгівлю, включаючи вступ до СОТ, досягли рівнів 4,355% для кваліфікованої та 4,970% для некваліфікованої робочої сили при укладенні поглибленої УВТ (у довгостроковій перспективі) та 2,817% і 3,093%, відповідно, при реалізації Сценарію 2. Якщо говорити про цінові зміни у галузях економіки, у Європейському Союзі цінові зміни дуже незначні і не перевищують 2% порівняно зі сценарієм СОТ, який ми визначили як межу значного цінового впливу. Щодо галузі транспортного устаткування в Україні, сценарії вказують на зменшення цін на 10,8% та 10,9%, відповідно, хоча це і незначне збільшення порівняно з сценарієм СОТ, який передбачає підвищення на 10,6%. Значне зменшення цін має місце у галузі **обробки рису та цукру** (-3,8%, -3,7% та -2,1% за умови укладення поглибленої УВТ (у довгостроковій та короткостроковій перспективі) та у короткостроковій перспективі обмеженого сценарію, відповідно), **готового одягу** (-3,8%, -3,7% та -2,8%) та **шкіряної продукції** (-6,7%, -6.7%, -5.8%).

Загалом спостерігаються незначні різниці між змінами у рівнях зайнятості кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили. Можна очікувати, що у таких галузях як **сільське господарство**, де можливості працевлаштування зменшуються, зниження рівня зайнятості некваліфікованої робочої сили збільшуватиметься, аніж рівень зайнятості кваліфікованих кадрів. З іншого боку, рівень зайнятості кваліфікованих кадрів **у сфері фінансових послуг та страхування** зменшився більшою мірою (на %) порівняно з некваліфікованими кадрами. Загалом простежується тенденція, що зміни рівня зайнятості кваліфікованих кадрів порівняно з некваліфікованими кадрами пов'язані з вимогами конкретного сектору. Також варто зауважити, що загальний макроекономічний аналіз свідчить про більш адекватне зростання заробітної плати некваліфікованої робочої сили порівняно з заробітною платою кваліфікованих кадрів.

За допомогою моделі визначення питомої ваги ПІІ ми розрахували вплив УВТ з ЄС на обсяг ПІІ в Україну на період до 2020 року та визначили зміни потоків ПІІ в Україну з огляду на покращення її бізнес-середовища на 10%, 20% та 30%, відповідно. За нашими підрахунками, обсяг ПІІ збільшуватиметься з 17,311 млн. у 2005 році (за даними НБУ) до 19,911 млн. доларів США; 36, 407 млн. та 140,472 млн. у 2020 році або на 85%, 110% та 612%, відповідно, від поточного обсягу ПІІ згідно з представленими нами трьома сценаріями покращення бізнес-середовища.

Таблиця 1. Огляд сценаріїв

Питання порядку денного	Результати приєднання до СОТ (базовий сценарій – 2004 рік (вихідний рік))	Поглиблена УВТ (S1)	Обмежена УВТ (у т.ч. послуги) (S2)
	Дотримання принципів недискримінації та прозорості серед партнерів СОТ.		
Торгівля товарами включаючи промислові товари, сільськогосподарську продукцію, перероблену сільськогосподарську продукцію та продукти рибальства	Фіксація тарифів, переважно на низьких рівнях, із застереженням про надання статусу найбільшого сприяння – на основі аналізу умов приєднання до СОТ: зниження від 0% до 100%.	Нульовий тариф майже в усіх галузях (окрім 5% для агропродовольчих секторів) із застосуванням принципу нульового тарифу на вільний рух усіх товарів, послуг, капіталу, а також праці (без сумнівів щодо більш тривалого перехідного періоду).	Скорочення сільського господарства на 75% порівняно з тарифним рівнем 2004 року, скорочення продовольчих товарів на 30 – 80%, інші товари – до дуже низьких тарифів (не до всіх промислових товарів застосовуватиметься нульовий тариф – можливість обмеженої лібералізації чутливих секторів).
Енергетика	Скорочення торговельних бар'єрів у секторі електроенергетики та відповідних галузях.	Нульовий тариф в галузі електроенергії, виробництва газу та вугілля.	Нульовий тариф в галузі електроенергії, виробництва газу та вугілля.
Торгівля послугами (наприклад фінансові послуги, транспорт та телекомунікації), підприємства сфери послуг та інвестиції	Відкриття багатьох секторів сфери послуг для вільної торгівлі – на основі аналізу умов приєднання до СОТ – 30% скорочення порівняно з 2004 роком.	Вільна торгівля послугами, повне галузеве покриття та зближення із нормами ЄС чи найкращими міжнародними стандартами щодо внутрішнього ринку: 100% скорочення порівняно з 2004 роком.	Подальша обмежена лібералізація у сфері послуг (але, можливо, обмежена лібералізація у деяких секторах) – 60% скорочення порівняно з 2004 роком.
Сприяння торгівлі, митне оформлення та правила походження товарів	Прийняття правил митних процедур – без скорочень порівняно з показниками до вступу у СОТ.	Правила митного оформлення, сприяння торгівлі та правила походження товарів загалом відповідають нормам ЄС – 50% скорочення порівняно з 2004 роком.	Часткове ухвалення правил митного оформлення – 10% скорочення порівняно з 2004 роком.
Технічні бар'єри торгівлі та санітарні і фітосанітарні вимоги	Дотримання правил нетарифних бар'єрів із застосуванням принципу недискримінаційного «національного режиму» – 30% скорочення у агропродовольчому секторі; 15% скорочення в інших секторах.	Для торгівлі товарами – значне скасування нетарифних бар'єрів за рахунок гармонізації чи взаємного визнання технічних стандартів та стандартів ЄС (чи обох) – 50% скорочення в агропродовольчому секторі; 35% - в інших секторах порівняно з 2004 роком.	Для торгівлі товарами – обмежене усунення нетарифних бар'єрів за рахунок гармонізації чи взаємного визнання технічних стандартів та стандартів ЄС (або обох) – 40% скорочення в агропродовольчому секторі; 25% - в інших секторах порівняно з 2004 роком.
Рух капіталу та платежі	Лібералізація фінансового сектору та відкриття внутрішніх ринків капіталу.	Подальші зобов'язання щодо відкриття фінансового сектору, включаючи конкретні професії, зменшення капітальних затрат в Україні. В результаті УВТ очікується збільшення	Очікується обмежене підвищення потоків ПІІ; відповідно до подальших зобов'язань щодо відкритості іноземному капіталу. Питома вага буде визначена пізніше.

Питання порядку денного	Результати приєднання до СОТ (базовий сценарій – 2004 рік (вихідний рік))	Поглиблена УВТ (S1)	Обмежена УВТ (у т.ч. послуги) (S2)
		притоку ПІІ. Питома вага буде визначена пізніше.	
Державні закупівлі	Прийняття амбіційного законодавства в галузі державних закупівель в рамках переговорів з СОТ у грудні 2006 року.	Подальше вдосконалення процесу державних закупівель, зокрема, на етапі впровадження. У перспективі це може призвести до зменшення чистих обсягів торгівлі на 50%/35% .	Більш обмежений успіх при впровадженні удосконалених процедур державних закупівель. Передбачається 40%/25% скорочення чистих обсягів торгівлі.
Політика в галузі конкуренції		Підвищені зобов'язання щодо політики у галузі конкуренції, корпоративного управління та регулювання внутрішнього ринку, які відповідають практиці ЄС, а також щодо окремих елементів екологічних стандартів.	Обмежені зобов'язання у сфері політики у галузі конкуренції, обмежені покращення у сфері корпоративного управління.
Права інтелектуальної власності		Удосконалення у сфері захисту прав інтелектуальної власності підвищує безпеку бізнесу та призводять до скорочення фактичних стандартних витрат. Очікується зменшення стандартних витрат ще на 20% на піку зобов'язань СОТ.	Обмежений успіх у сфері захисту прав інтелектуальної власності і, отже, обмежене скорочення стандартних витрат на 10% на піку зобов'язань СОТ.
Торгівля та сталі інвестиції		Прийняття відповідної політики, включаючи технічну допомогу, інвестування у розвиток інфраструктури, освіти та навчання	Прийняття відповідної політики, включаючи технічну допомогу, інвестування у розвиток інфраструктури, освіти та навчання

Незалежно від сценарію спостерігається лише незначний вплив на обсяги виробництва у ЄС-27. Також для Росії та інших країн світу прогноуються дуже незначні зміни обсягів виробництва. Натомість для структури виробництва України вступ у СОТ та три сценарії УВТ матимуть серйозні наслідки. Порівняно зі сценарієм СОТ прогноуються стрімке збільшення виробництва у **текстильній промисловості** (43,7% та 50,4% для Сценарію 1), галузі виробництва **готового одягу** (185,1% та 197,9%) та **шкіряних виробів** (23,9% та 29,6% для короткострокового і довгострокового сценаріїв, відповідно, порівняно з 2004 роком). За умови поглибленої УВТ значне збільшення обсягів виробництва прогноуються у таких галузях як **виробництво деревини, паперу, поліграфічне виробництво** (короткостроковий сценарій – 5,8%), **виробництво нафтопродуктів та вугілля** 4,5% та 6,8% у короткостроковій та довгостроковій перспективі, відповідно), **виробництво хімікатів, гуми та пластмас** (8,6% та 10,5%), **металопродукції** (7,1% та 8,2% у короткостроковій та довгостроковій перспективі за умови поглибленої УВТ, відповідно), **електронне обладнання та техніка** (17,5% та 20,2% за умови поглибленої УВТ) та **виробництво** (7,7% та 9,3%). В галузі **виробництва автотранспорту та запчастин** спостерігається збільшення порівняно з сценарієм СОТ, яке є найбільшим у випадку поглибленої УВТ, та найменшим у випадку короткострокової обмеженої УВТ. **Сектор транспортного обладнання** порівняно з 2004 роком скорочується на відміну від сценарію приєднання до СОТ. **Транспортний сектор** також скорочується у випадку короткострокової УВТ на відміну від довгострокового та обмеженого сценарію. Зрештою, сектором, який зазнає негативного впливу в умовах поглибленої УВТ як у довгостроковій, так і короткостроковій перспективі (-18.3% / -15.1%) та в умовах обмеженої УВТ (-9% та – 6.7%), є **сектор фінансових послуг та страхування**.

Скринінговий аналіз

Мета скринінгу – визначити ті галузі чи аспекти, які потребують аналізу для встановлення потенційного причинного зв'язку з наслідками для сталого розвитку. Ми провели скринінг усіх секторів, зазначених у Технічному завданні, за чотирма критеріями:

- по-перше, важливість секторів (з огляду на обсяги виробництва та рівень зайнятості) для економічного партнерства ЄС та України;
- по-друге, аналіз можливого економічного впливу (визначений у відсотках та абсолютних показниках змін рівня зайнятості та виробництва) для кожного сектору;
- по-третє, вивчення наслідків зміни структури виробництва на соціальний та екологічний сталий розвиток та оцінка можливих наслідків, для чого використані ключові індикатори та спеціальні індикатори сталого впливу;
- по-четверте, консультації з громадянським суспільством та основними зацікавленими сторонами в рамках дослідження Оцінки впливу зони вільної торгівлі на сталий розвиток в контексті відносин між Україною та ЄС.

За першим критерієм значного впливу зазнають сільське господарство та продовольчі товари, нафтохімія та хімікати, металургія, техніка та електроніка, енергетика, транспорт, дистриб'юторські послуги та будівництво. З точки зору

горизонтальних аспектів суттєве значення мають санітарні та фітосанітарні вимоги, технічні стандарти на промислові товари, політика в галузі конкуренції, державні закупівлі та захист прав інтелектуальної власності. Також за першим критерієм злаки, пшениця та зернові, м'ясо, їстівні м'ясні субпродукти, тваринні та рослинні жири, фрукти та горіхи, а також алкогольні та безалкогольні напої і оцет є важливими сільськогосподарськими та продовольчими субсекторами.

За другим критерієм фінансові послуги та страхування, транспортне обладнання, готовий одяг, текстиль, електронне обладнання та техніка, вирощування великої рогатої худоби, продовольчі продукти, металопродукція, автотранспорт та запчастини до нього, а також переробка рису і цукру зазнають значного впливу від УВТ.

Щодо третього критерію сільське господарство та продовольчі товари, нафтохімія і хімікати, металургія, автопромисловість, автотранспорт, техніка та електроніка, енергетика, транспорт, дистриб'юторські послуги та будівництво, торгівля послугами, екологічні товари/технології зазнають значних соціальних та екологічних наслідків через зміну структури виробництва.

Під час відкритого засідання та під час семінару у Києві громадянське суспільство та основні учасники, враховуючи питання та коментарі, у т.ч. перелік секторів та аспектів, звернуло увагу дослідження на сільське господарство та продовольчі товари, металургію/сталь, автопромисловість, автотранспорт, техніку та електроніку, енергетику, а також на транспорт, телекомунікації та екологічні товари/технології. Ці сектори (а також політика в галузі конкуренції, санітарні та фітосанітарні вимоги та технічні стандарти) представлені нижче та оцінені як такі, що зазнають серйозного впливу.

На підставі проведеного скринінгу та визначення обсягів дослідження були обрані такі галузі для подальшого вивчення:

- сільське господарство (включаючи субсектори: злаки, пшениця та зернові, їстівні м'ясні субпродукти, цукор, тваринні та рослинні жири, фрукти та горіхи, а також алкогольні та безалкогольні напої та оцет);
- металургія / сталь;
- техніка та електроніка;
- енергетика;
- торгівля послугами (включаючи субсектори: транспорт, дистриб'юторські послуги, телекомунікації, фінансові послуги).

Аналогічно для більш детального аналізу були обрані такі горизонтальні аспекти:

- технічні стандарти на промислові товари;
- державні закупівлі;
- політика в галузі конкуренції.

Обсяг дослідження

Визначивши сектори та горизонтальні аспекти подальшого дослідження, переходимо до етапу визначення обсягів дослідження з метою встановлення цілей та методики подальшого дослідження. Обсяг дослідження був визначений для кожного сектору та горизонтального аспекту окремо. Результати аналізу представлені нижче.

Сільське господарство

Під час Етапу 2 слід ретельно проаналізувати економічний вплив (обсяг виробництва та рівень зайнятості), який торкнеться великої кількості некваліфікованих кадрів у найбільшій області України. Окрім впливу на фактичний прибуток населення слід вивчити трудові питання, тобто соціальний вплив на безробіття, гідну працю та заробітну плату. Окрім того, слід також проаналізувати горизонтальні санітарні та фітосанітарні вимоги та технічні стандарти у сільськогосподарському виробництві, які, скоріше за все, стануть частиною УВТ. З екологічної точки зору, вплив на структуру сільськогосподарського виробництва може позначитися на використанні землі та запасів природних ресурсів. Ми хочемо дослідити визначені субсектори більш детально у контексті впливу на рівень зайнятості та технічні стандарти, включаючи санітарні та фітосанітарні вимоги.

Харчова промисловість

Для харчової промисловості основними питаннями є технічні стандарти (якість гігієни та безпеки), а також скорочення витрат при перетині кордону. Обсяги виробництва збільшуються та продовжуватимуть зростати. Окрім безпосередніх чинників, популярність харчової промисловості серед іноземних та вітчизняних інвесторів також вимагає ретельного аналізу ПІІ та бар'єрів на шляху до ПІІ. Харчова промисловість тісно пов'язана з сільським господарством, оскільки перша є вторинною галуззю останньої. До того ж, Міжнародна класифікація промислових стандартів (ISIC) класифікує продукти як продовольчі, а не як продукти сільського господарства. Отже, саме тому на Етапі 2 ми проаналізуємо харчову промисловість та сільськогосподарське виробництво разом.

Металургія і виробництво сталі

З огляду на суттєвий вплив металургії на українську економіку та її значення у контексті відносин ЄС – Україна, пропонуємо дослідити цей сектор. Деякі зобов'язання будуть висунуті Україні при вступі до СОТ, деякі важливі питання залишаться. Металургія зазнає значного впливу внаслідок УВТ, а саме збільшення виробництва та рівня зайнятості. Окрім того, металургія є одним з найбрудніших виробництв, що може вимагати провести оцінку екологічних наслідків. Соціальні аспекти стосуються зменшення бідності та вирішення таких основних питань як продуктивність праці, модернізація виробництва та приток ПІІ. Останній аспект передбачає дослідження бар'єрів у торгівлі послугами та наслідки для ПІІ.

Енергетика

Енергетичний сектор дуже чутливий до питань екологічної сталості, оскільки 45% електроенергії виробляється в Україні теплоелектростанціями, які разом з опалювальними підприємствами є найбільшими джерелами викидів CO₂. Це пояснюється насамперед високим рівнем зносу устаткування та мереж, що призводить до втрати тепла та електроенергії. Окрім того, енергетичний сектор має стратегічне значення для України, а також – з огляду на обсяги виробництва електроенергії – і для Європейського Союзу. Окрім стратегічного значення, УВТ також матиме значний вплив на обсяги виробництва та рівень зайнятості у цьому секторі. На наступному етапі дослідження ми пропонуємо детальніше проаналізувати фактори сталого розвитку, включаючи екологічні та соціальні наслідки покращення виробництва та збільшення енергетичного сектору.

Техніка та електронне обладнання

З огляду на ретельний аналіз економічних наслідків у контексті зайнятості ми також прогнозуємо значні зміни у структурі виробництва для досягнення ефектів соціального сталого розвитку (зайнятість, якість праці та продуктивність), а також вплив на довкілля. Цей сектор впливає на якість атмосфери та довкілля (енергоресурси). Покращення продуктивності та засобів виробництва може вплинути на сталий розвиток та забезпечити зростання.

Торгівля послугами

Сценарії лібералізації свідчать про те, що поглиблена УВТ матиме значний економічний та соціальний вплив внаслідок змін у структурі виробництва України у сфері послуг. Обсяг виробництва та рівень зайнятості у сфері фінансових послуг та страхування значно скоротяться з огляду на умови поглибленої УВТ, але зменшаться меншою мірою при менш амбіційних планах. Це призведе до проблем соціального сталого розвитку, насамперед, у сфері зайнятості та можливостей працевлаштування, оскільки таке зниження торкнеться і кваліфікованих, і некваліфікованих кадрів, як з точки зору зайнятості, так і з точки зору заробітної плати. Це також передбачає певні труднощі у системі освіти. Цей сектор є важливим для подальшого аналізу. Нижче ми детальніше розглянули деякі інші субсектори у сфері послуг:

- Значення транспортного сектору для української економіки є безсумнівним, оскільки Україна є транзитною країною. Окрім того, значення транспорту як галузі, що створює багато можливостей, та увага громадянського суспільства до цього питання передбачає подальший аналіз цього питання (незважаючи на той факт, що ми не встановили серйозних змін у структурі виробництва внаслідок УВТ). Важливими факторами для аналізу є прямий та опосередкований соціальний та екологічний вплив на українську економіку через вплив в інших секторах. Опосередковано покращення у сфері транспорту може призвести до збільшення кількості машин та транспорту на дорогах, але може призвести і до збільшення громадського транспорту та підвищення ефективності автотранспорту, що означає необхідність більш глибокого аналізу впливу на довкілля.
- Через величезний обсяг дистрибуторського сектору в українській економіці ми вивчимо його вплив та зв'язок з іншими секторами. З огляду на очікуваний вплив на довкілля пропонуємо продовжити дослідження цього сектору. На

Етапі 2 ми проаналізуємо вплив інших секторів на цей сектор, а також подальший вплив на екологію та соціальний розвиток.

- Беручи до уваги внутрішній характер галузі телекомунікацій та прогнози відносно невеликої частки в обсязі виробництва та зайнятості, незначних змін у рівні заробітної плати, обсягах виробництва та зайнятості і незначного впливу на сталий розвиток, ми вирішали не проводити подальше дослідження цього сектору, незважаючи на існуючі соціальні наслідки, пов'язані з нерівномірним розподілом телекомунікаційної мережі, що спричиняє бар'єри між містами та сільською місцевістю.

Добувна промисловість

На сьогоднішній день у цьому секторі задіяні 3,7% загальної робочої сили, але цей показник може збільшитися внаслідок переговорів щодо УВТ. Ми не будемо проводити подальший аналіз цього сектору, оскільки він має аналогічні екологічні наслідки, що й металургія, який є об'єктом нашого дослідження, а також з огляду на той факт, що частина цього сектору – горюче паливо – розглядається при аналізі енергетики.

Текстиль

Ми не рекомендуємо включати у подальший аналіз текстильну промисловість. Хоча ми прогнозуємо значний позитивний вплив на обсяг товарів та виробництво у зв'язку з УВТ і хоча текстильна промисловість зазнає впливу таких аспектів, як технічні стандарти, скорочення витрат на кордоні та конкуренція на паралельних ринках, абсолютний обсяг галузі надто малий і не матиме суттєвого впливу на українську економіку. Окрім того, порівняно з іншими галузями, очікується помірний вплив на довкілля та сталий соціальний розвиток.

Хімічне виробництво

Ця галузь зазнає впливу проблем екологічного сталого розвитку, оскільки виробництво азоту призводить до викидів оксиду азоту, еквівалентних кільком мільйонам CO_{2e} на рік.³ Підвищення цін на газ у 2006 році вже змусило хімічні підприємства розпочати реалізацію енергозберігаючих проектів, які можуть покращити стан довкілля. Незважаючи на це, пропонуємо не проводити подальший аналіз цього сектору через обмеження дослідження та з огляду на той факт, що аналізуватимуться дві інших основних галузі виробництва, що дозволить провести паралелі між секторами.

Будівництво

Цей сектор не відіграє суттєвої ролі у зовнішній торгівлі. Україна була чистим імпортером послуг будівництва, але нещодавно ситуація змінилася. На сьогоднішній день встановилася рівновага: обсяги експорту та імпорту становили приблизно 2,0% від загального обсягу експорту/імпорту послуг. Ми не рекомендуємо проводити подальше вивчення цієї галузі.

³ CO_{2e} – еквівалент CO₂

Державні закупівлі

Незважаючи на недавні зміни законодавства у сфері державних закупівель, поширена корупція та неефективна судова система все ще залишаються суттєвими перешкодами на шляху до чесної конкуренції. Застосування змін у законодавстві у сфері закупівель потребує судового та адміністративного реформування. Вершина цього законодавства – державні закупівлі – дуже важливе питання для ЄС і, отже, потребує додаткового аналізу, оскільки вкрай потрібно детальніше вивчити значення цього питання у контексті поточної та майбутньої двосторонньої торгівлі між ЄС та Україною. УВТ може забезпечити європейським підприємствам платформу для доступу до ринку закупівель в Україні (і навпаки), а також дозволить Україні зекономити бюджетні кошти за рахунок більш відкритої, прозорої та конкурентної тендерної процедури. Отже, ми рекомендуємо провести ґрунтовніше дослідження цього питання.

Політика в галузі конкуренції

У висновках до порівняльного правового аналізу Державний департамент з питань гармонізації законодавства повідомляє про низький рівень наближення українського законодавства в галузі державної допомоги до норм ЄС. Системі державної допомоги в Україні бракує ефективності та прозорості. Вона створює додаткові можливості для корупції та перешкоджає структурним змінам в економіці. Отже, українська політика у сфері державної допомоги потребує значних правових та політичних трансформацій у процесі європейської інтеграції України. Це питання є невід’ємним для встановлення функціонуючої ринкової економіки в Україні та підвищення ефективності та конкурентноздатності українських підприємств та промисловості. Отже, ми пропонуємо провести подальший аналіз цього питання.

Технічні стандарти

З огляду на можливий нетарифний бар’єр внаслідок різниці технічних стандартів та з огляду на те, що зі зменшенням тарифів технічні стандарти можуть представляти (відносно) ще більшу перепону у торгівлі між ЄС та Україною, ми пропонуємо провести подальший аналіз цього горизонтального питання.

Умови інвестування

Оскільки ПП аналізуються у різноманітних аспектах, а це дослідження має обмежений характер, ми пропонуємо відмовитися від подальшого аналізу умов інвестування.

Санітарні та фітосанітарні заходи

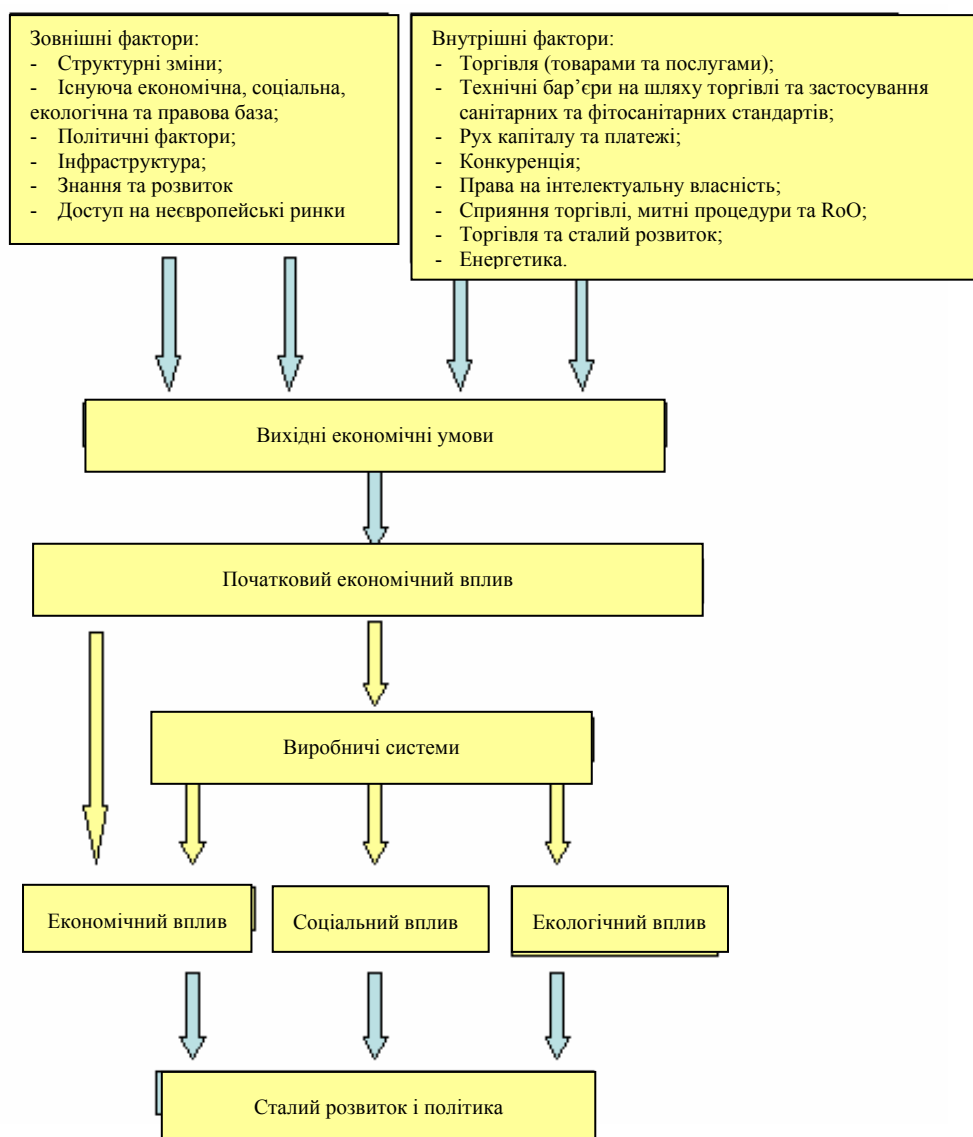
Ми пропонуємо глибше проаналізувати це питання у контексті таких галузей як сільське господарство та харчова промисловість, де санітарні та фітосанітарні заходи найбільш доцільні, і відмовитися від загального аналізу цього питання.

2 Підсумковий звіт проміжного етапу

Повний звіт про реалізацію Етапу 2 та методологія ОРСТО

В цьому Резюме ми коротко приводимо головні здобутки із звіту про реалізацію Етапу 2. Оскільки ми згадуємо лише головні питання, ми радимо читачеві ознайомитись з повним текстом для повного та всебічного опису економічного, соціального та екологічного впливу на різні галузі та суміжні питання.

Малюнок 2.2 Методологія ОРСТО

Ми приводимо Малюнок 2.2 з початкового звіту для ясної демонстрації цілей цього звіту. Цей звіт про реалізацію Етапу 2 має за мету розглянути результати моделювання CGE (початковий економічний вплив), більш глибоко проаналізувати обрані галузі та суміжні питання (вибрані протягом відбіркового процесу за результатами семінару з представниками громадянського суспільства в Україні та першого публічного засідання в Брюсселі), а також оцінити очікуваний економічний, соціальний та екологічний вплив (позначено жовтим кольором на

Малюнок 2.2) як на Україну, так й на країни Європейського Союзу. Ми розглядаємо вплив безпосередньо та крізь призму змін у виробництві. В табл.2.2 наводяться індикатори впливу на сталий розвиток для кожного важливого елементу впливу, який ми піддаємо аналізу. В цьому звіті ми утримались від розробки політичних рекомендацій (пом'якшуючих або посилюючих вплив) і зосереджуємо увагу на очікуваному впливі. Політичні рекомендації будуть включені до Етапу 3 дослідження так само як й масштаб застосування політики, табл.2.2 який впливає з ЗВТ.

Таблиця 2.1 Індикатори сталого розвитку

Сфера	Головний індикатор	Конкретні індикатори
1. Економічна	a) Реальний дохід b) Накопичення основного капіталу c) Торгівля	ВВП на душу населення, чиста додана вартість, споживчий ефект, ціновий ефект, розмаїття товарів та послуг. Накопичення валового основного капіталу, накопичення приватного та державного капіталу, прямі іноземні інвестиції. Торгівельний баланс: товари та послуги, об'єм торгівлі товарами та послугами, умови торгівлі.
2. Соціальна	a) Бідність b) Здоров'я c) Освіта d) Питання праці (вкл. зайнятість та пристойну роботу) e) Рівність	Населення, що живе за межею бідності, індекс GINI, регіональні чинники. Тривалість життя, рівень смертності (материнська, дитяча смертність), доступ до медичного обслуговування, санітарія, якість харчування Рівні зарахування до дошкільних, середньоосвітніх та вищих учбових закладів, рівні грамотності. Безробіття, продуктивність та якість роботи, права на робочому місці, можливості працевлаштування, заробітна платня, індивідуальна трудова діяльність. Рівність чоловіків і жінок у працевлаштуванні та можливостях працевлаштування, рівність чоловіків і жінок в освіті, соціальному забезпеченні та соціальному діалозі
3. Екологічна	a) Атмосфера b) Земля c) Біологічне розмаїття	Викиди вуглецю, якість повітря, кількість небезпечних хімічних сполук в атмосфері (що шкодять озоновому прошарку або людині). Використання земель в аграрній справі, лісові масиви, спустошення, запаси природних ресурсів. Кількість видів, території, що перебувають під захистом, екосистеми.

Сфера	Головний індикатор	Конкретні індикатори
	d) Якість довкілля	Переробка відходів, енергетичні ресурси.
	e) Питна вода і стоки	Об'єми використання води, доступ до безпечної питної води, якість води, об'єми стічних вод, очистка стічних вод, водопостачання.

Аналізуються наступні галузі та суміжні питання:

- Сільське господарство (включаючи декілька супутніх галузей);
- Металургія;
- Машинобудування та електроніка;
- Виробництво енергії;
- Торгівля послугами (включаючи декілька супутніх галузей);
- Конкурентна політика;
- Державні закупівлі;
- Технічні стандарти.

В дослідженні розглядаються два можливі сценарії розвитку ЗВТ: розширений (глибокий) ЗВТ та обмежений ЗВТ (обидві в короткостроковій та довгостроковій перспективах), а також вже згаданий економічний, соціальний та екологічний вплив, для оцінки якого використовуються головні та допоміжні індикатори. Такий методологічний підхід відповідає підходу, що згадується в довіднику по ОРСТО.

Семінар по ОРСТО для консультацій з громадянським суспільством

9 липня 2007 р. Міжнародний консорціум у складі компанії Екоріс (ECORYS) та CASE Україна, за підтримки Європейського Союзу та Міністерства економіки України, організували семінар, де були представлені результати першої частини оцінки ОРСТО громадянському суспільству України. Семінар було проведено також для отримання відгуків, критики та коментарів для подальшого вдосконалення звіту. Протягом цього плідного та конструктивного семінару було озвучено багато важливих пропозицій, включаючи такі значні покращення до звіту:

- на пропозицію декількох учасників ми додали більше динамізму до моделі CGE через розгляд короткострокового та довгострокового впливу ЗВТ (для двох сценаріїв);
- ми більш чітко виклали припущення та обмеження в моделі CGE у заключній версії звіту про глобальний аналіз;
- ми адаптували наші припущення в моделі, які стосуються зменшення тарифів ЄС для відображення тарифів України, що призводить до різних результатів в моделюванні (наприклад, більш позитивних результатів для сільського господарства ніж раніше);
- ми вирішили розглядати вугільну галузь як частину пропонованого глибокого аналізу енергетичного сектора;
- значну увагу буде приділено екологічним наслідкам ЗВТ у галузях та суміжних питаннях, які розглядаються у цьому звіті;
- через повторні зауваження від учасників семінару транспортну галузь включено до «торгівлі послугами». Її буде розглянуто більш детально у цьому звіті.

- на прохання учасників семінару ми включили державні закупівлі в якості суміжного питання.

Розширена ЗВТ

При розгляді двох сценаріїв завдяки аналізу CGE та більш глибокому дослідженню галузі та суміжних питань стає зрозуміло, що завдяки розширеній ЗВТ Україна та ЄС отримають велику вигоду, що стосується здобутків в економічній, соціальній та екологічній сферах: покращення добробуту, збільшення виробництва та міжнародної торгівлі, збільшення зарплат, покращення охорони здоров'я, створення нових робочих місць та зниження рівня бідності.

Екологічний вплив важко визначити, але може бути збережений у розширеній ЗВТ, що показано в Таблиця 2.2. Наш очікуваний вплив базується на визначені сценаріїв із Етапу 1 і не відображає переговорну позицію ЄС на переговорах по ЗВТ.

Таблиця 2.2 Результати макроекономічного моделювання CGE

Змінна величина	Україна	Росія	EU-27	ROW
Сценарій: Вступ до СОТ				
Добробут (% зміна)	0.654	0.018	0.006	0.006
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.058	0.364	8.526	24.847
Заробітна плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	0.814	-0.004	0.001	-0.001
Заробітна плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	0.839	-0.038	-0.001	-0.001
Сценарій 1: Розширена ЗВТ (короткострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	2.261	0.030	0.007	-0.001
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.060	0.364	8.526	24.846
Заробітна плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	2.496	0.049	0.009	-0.001
Заробітна плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	3.066	-0.028	0.009	-0.002
Сценарій 1: Розширена ЗВТ (довгострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	5.285	0.071	0.011	0.003
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.061	0.364	8.527	24.847
Заробітна плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	4.355	0.059	0.009	-0.003
Заробітна плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	4.970	-0.029	0.008	-0.003
Сценарій 2: Обмежена ЗВТ (короткострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	1.216	0.004	0.007	0.002
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.059	0.364	8.526	24.846
Заробітна плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	1.547	-0.003	0.006	-0.001
Заробітна плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	1.789	-0.053	0.006	-0.001
Сценарій 2: Обмежена ЗВТ (довгострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	3.295	0.032	0.009	0.004
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.060	0.374	8.527	24.847
Заробітна плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	2.817	0.002	0.006	-0.002
Заробітна плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	3.093	-0.054	0.005	-0.002

Змінна величина	Україна	Росія	EU-27	ROW
-----------------	---------	-------	-------	-----

* Усі значення наводяться в млрд. дол. США, окрім значень виражених у відсотках (%).

Хоча загальний результат нашого моделювання є в цілому позитивним, є дві речі, про які необхідно пам'ятати. По перше, в короткостроковій перспективі найбільш вигідний сценарій може виявитись задорогим, що стосується наближення нормативної бази, інвестицій в нові та вдосконалені стандарти та методи виробництва, перерозподілу в межах однієї галузі (напр., переобладнання металургійного виробництва, санітарні та фітосанітарні стандарти щодо м'ясної продукції та тваринних жирів, сертифікатна підготовка, зниження витрат пов'язаних з перетином кордону).

Певні типи цих видатків переносяться в довгострокову перспективу. По-друге, навіть за умови позитивного загального ефекту зрозуміло, що одні галузі виграють, а інші втрачають, і в рамках одних галузей одні люди виграють, а інші втрачають. Це необхідно пам'ятати і це важливо для політичних рекомендацій протягом Етапу 3 («сталий розвиток і політика», див. Малюнок 2.2).

Важливо, на нашу думку, чітко розрізняти вплив та політичний захід, вплив важливий для цілей цього звіту, а політичний захід – лише для заключного звіту. Однак, ми зробили певні припущення в моделюванні для того, щоб викликати економічний, соціальний та екологічний вплив ЗВТ, який може виглядати як політичні заходи. Такий вплив стосується здебільшого суміжних питань, де передбачається наближення законодавства до стандартів ЄС. Таким чином, коли ми стверджуємо, що включення екологічних стандартів до державних закупівель є модельним припущенням, то це не лише припущення, але й політична рекомендація, яку буде повторено в заключному звіті.

Ми подбали про включення опису впливу на Україну і на Європейський Союз. Беручи до уваги великий вплив на українську економіку та порівняно малий вплив ЗВТ на економіку Європейського Союзу (яка значно більша за економіку України), існує природне упередження щодо України. Однак, в певних галузях та по відношенню до певних питань ми висвітлюватимемо певний вплив на ЄС (як то, наприклад, виноробну та пивоварну галузь, транспорт, державні закупівлі та металургійну галузь).

Насамкінець, ми хотіли би наголосити на тому, що усі результати, наведені в цьому звіті, є економічними прогнозами на основі моделювання CGE та вінцем проведеного нами глибокого аналізу. Ці результати ґрунтуються на припущеннях ЗВТ, які є нашою оцінкою того, як може просуватись переговорний процес і не є остаточно визначеними. Цей звіт представляє точку зору та аналіз консорціуму і в жодному разі не пов'язаний з переговорними позиціями Європейського Союзу.

Економічний вплив ЗВТ на сталий розвиток

В цілому, **(первинний) економічний вплив ЗВТ** оцінюється приголомшливо позитивно для розширеної ЗВТ та дещо менш позитивно для більш обмеженої ЗВТ.

Така розбіжність має місце через те, що за сценарієм розширеної ЗВТ ми припускаємо, що Європейський Союз і Україна максимально зменшують тарифи і досягають найвищих рівнів наближення регулятивної бази, що призводить, в свою чергу, до зменшення стандартних видатків, видатків на перетин кордону, видатків на торгівлю послугами та появи прямих іноземних інвестицій. Крім того, в довгостроковій перспективі економічний вплив більш позитивний ніж у короткостроковій. Причина цього криється в припущенні того, що капітал є мобільним лише в довгостроковій перспективі, що дозволяє капіталу знайти найвищий тариф та повернутись в економіці України лише в довгостроковій перспективі, - це примушує граничний продукт праці збільшуватись в ціні. Цей аналіз підкріплюється даними, наведеними в Таблиця 2.2, де показується, що приріст добробуту є найбільшим в довгостроковій перспективі розширеної ЗВТ з 5,3% зростанням добробуту в українській економіці.

В різних галузях та при розгляді суміжних питань ми визначаємо основний очікуваний економічний вплив шляхом розгляду індикаторів впливу на сталий розвиток, що наведені в табл.2.2.

Реальний дохід

ВВП на душу населення

Завдяки ЗВТ загальний ВВП на душу населення має зрости, більше при розширеній ЗВТ ніж при обмеженій, і більше в довгостроковій перспективі, аніж в короткостроковій. Очікується, що припущені покращення в конкурентній політиці призведуть до збільшення виробництва та ВВП на душу населення через підвищення продуктивності. Що стосується зернової галузі, то ЗВТ сприятиме її злету, якщо тарифна квота і експортні ціни суттєво знизяться. Зріст в м'ясопереробній галузі та галузі переробки тваринних жирів може відбуватись за умови належної імплементації санітарних та фітосанітарних стандартів для наближення до стандартів якості та безпечності харчових продуктів ЄС, хоча цього варто очікувати в довгостроковій перспективі. Завдяки ЗВТ варто очікувати значного приросту ВВП на душу населення й в металургійній галузі. Дистрибуція та послуги в галузі комунікацій виграють, а транспортна та фінансові галузі покажуть негативний ефект реального доходу, який очікується через реструктуризацію галузей (наприклад, банківської галузі), консолідацію та існування економії масштабу.

Добре налагоджена система державних закупівель може призвести до зросту в окремих галузях, де завдяки їй зростають ефективні інвестиції (наприклад, розбудова інфраструктури, транспорту, інвестиції в шпиталі, освіту). Очікується, що припущення щодо наближення технічних стандартів позитивно відобразиться на зрості в галузі переробки сільськогосподарської продукції, галузі машинобудування та електроніки, виробництва тканин та готового одягу, автомобілів та галузі сільського господарства завдяки невисокій вартості відповідності. Тим не менше, не варто недооцінювати витрати, пов'язані з наближенням в короткостроковій перспективі.

Чиста додана вартість

В цілому, чиста додана вартість зросте внаслідок дії ЗВТ особливо в м'ясопереробній галузі та галузі переробки тваринних жирів (сільськогосподарська підгалузь), за умови наближення санітарних та фітосанітарних стандартів, в металургійній галузі, в галузях машинобудування та електроніки, за умови достатнього наближення технічних стандартів. Покращення в галузі дистрибуції можуть призвести до другорядного позитивного ефекту щодо чистої доданої вартості в галузі роздрібної та гуртової торгівлі. Вдосконалення в області державних закупівель та технічних стандартів потенційно можуть призвести до підвищення чистої доданої вартості через зниження регуляторних видатків, які сприяють конкурентоспроможності, дозволяють фірмам брати участь в тендерах та збільшувати чисту вартість. Існує вірогідність того, що чиста додана вартість в галузях промисловості Європейського Союзу також збільшиться через (обмежене) переміщення виробництва на терени України.

Вплив на споживачів

Очікується, що споживачі отримають значну вигоду від ЗВТ здебільшого через дешевші ціни на сільськогосподарські та промислові продукти і послуги. В разі зниження тарифів на цукор не лише споживачі платитимуть за нього меншу ціну, але й кондитерська промисловість відчує на собі позитивний ефект від зниження ціни на цей основний інгредієнт у своєму виробничому процесі. Змодельоване зниження тарифів в металургійній галузі, галузі машинобудування та електроніки призводить до зменшення цін на проміжну продукцію, що позитивно позначиться на рівні цін на споживчі товари у всіх галузях української економіки. Завдяки ЗВТ в сільськогосподарській галузі, за умови імплементації санітарних та фітосанітарних стандартів, харчові продукти стануть більш безпечними, що може позитивно відзначитись на здоров'ї населення та навіть на тривалості життя. Що стосується промислових товарів, то за умови зниження технічних бар'єрів в торгівлі виробництво може стати більш ефективним та чистим, більше уваги приділятиметься безпеці на робочому місці та охороні здоров'я робітників. Залишається невизначеним очікуваний ефект від ЗВТ в енергетичній галузі. Боротьба за екологічно безпечні способи виробництва енергії стане більш помітною. Це позитивно позначиться на здоров'ї споживачів, але через зовнішні чинники добування вугілля за допомогою нинішніх технологій може продовжитись і навіть збільшитись (принаймні в короткостроковій перспективі), а це не можна віднести до позитивного ефекту з точки зору сталого розвитку. Нижчі ціни на транспортні послуги через розпад державних транспортних монополій та інфраструктури може покращити якість надання транспортних послуг та здешевлення цін на них. Це стосується також й фінансових послуг, чий зрозуміліший стандарти та регулятивна база покращать довіру споживачів до цієї галузі. Очікується, що державні закупівлі сприятимуть державним капіталовкладенням, які значно ефективніші та приносять більший дохід від грошей платників податків, що позитивно позначиться на інфраструктурі, будівництві, фінансових послугах та комунікаціях. Зрештою, зниження цін в українській економіці може відбутись завдяки наближенню технічних стандартів до законодавства ЄС. Споживачі Європейського Союзу також відчують на собі позитивний ефект через зростання торгівлі з Україною здебільшого в сфері сільськогосподарської продукції та

виробництва сталі. Це, знову ж таки, знизить ціни на споживчі товари і сприятиме появі більшого вибору.

Вплив на ціни

Як вже зазначалось в параграфі про вплив на споживачів, сценарій запровадження ЗВТ прогнозує зниження цін в економіках України та Європейського Союзу завдяки економії масштабу. В м'ясопереробній галузі та підгалузі переробки тваринних жирів ціни знижуються з огляду на рівень наближення стандартів виробництва України до правил безпеки харчових продуктів Європейського Союзу. Очікується, що ціни на цукор суттєво знизяться; ціни на пиво та вино також знизяться з огляду на збільшення міжнародної конкуренції. Зниження цін на металургійну та машинобудівну продукцію матиме позитивний вплив на галузі, яким потрібен метал та машини для власного виробництва, також в країнах ЄС. Вплив на ціни на електроенергію не визначений через існування інших чинників, не визначених в ЗВТ, які мають значну вагу. Енергетична безпека України та ЄС може покращитись завдяки ЗВТ, за умови належного розгляду в Розширеній угоді. В сфері послуг міжнародна конкуренція може призвести до зниження цін. За умови наближення технічних стандартів до законодавства ЄС в таких галузях, як сільське господарство, виробництво тканин та готового одягу, автомобілів та машинобудування, виробництво електроніки та харчових продуктів, може спостерігатись зменшення видатків на приведення у відповідність та митний контроль. Очікується, що це сприятиме збільшенню товарообігу між країнами ЄС та Україною, а також зниженню цін.

Розмаїття товарів та послуг

Що стосується сільськогосподарських продуктів, то розмаїття товарів має зрости (наприклад, пропозиції по різних сортах м'яса, вина, пива, фруктів та овочів). Це стосується також кондитерської промисловості, де цукор є головною сировиною виробництва. У таких виробничих галузях, як металургія, машинобудування та електроніка, розмаїття проміжних продуктів може покращитись завдяки інтеграції української економіки в світові (і особливо європейські) мережі виробництва сталі, машин та приладів. Споживачі матимуть більший вибір електротоварів та електронного обладнання завдяки лібералізації галузі виробництва електроніки. Позитивний ефект на роздрібну та гуртову дистрибуцію також сприятиме збільшенню вибору товарів. Ми очікуємо значне збільшення пропозиції фінансових продуктів від фінансового сектору, як від закордонних, так й від національних фінансових установ, українським та іноземним споживачам, малим та середнім підприємствам.

Накопичення основного капіталу

Валове накопичення основного капіталу

Валове накопичення основного капіталу, загальна вартість приросту до основного капіталу місцевих виробничих підприємств, - є найбільш широко застосовуваним терміном по відношенню до матеріальних активів, таких як заводи та машинобудівне обладнання, машини, благоустрій територій та будівлі (виключаючи їх амортизацію). Сюди також відносяться інтелектуальна власність та

відкриття родовищ корисних копалин. Очікується, що ЗВТ матиме вплив на валове накопичення основного капіталу в зерновій підгалузі через інвестиції в модернізацію виробничих методів, включаючи оновлення парку машин на фермерських господарствах. Більшість інвестиційних капіталовкладень в довгостроковій перспективі піде в модернізацію металургійної та машинобудівної галузей. Для європейського капіталу тут існують великі інвестиційні можливості. Крім того, великі інвестиції надійдуть, і вони сьогодні вкрай необхідні, й для глибокої реструктуризації енергетичної галузі (виробництво електроенергії за допомогою мартенівських печей, застарілі вугільні підприємства, небезпечні ядерні електростанції тощо). Вірогідно, енергетичну галузь буде включено до розширеної ЗВТ. Очікується, що транспортне устаткування транспортної галузі буде модернізоване для відповідності екологічним стандартам ЄС (Євро-5) в рамках ЗВТ; це також відповідає заходам зі зниження рівня концентрації вуглецю в атмосфері. Вдосконалена конкурентна політика, де зменшений рівень державної допомоги та послаблена антитрастова політика, так само як й вдосконалена система державних закупівель та гармонізація технічних стандартів, сприяє більшому накопиченню основного капіталу. Що стосується останнього, то процес регуляторного наближення технічних стандартів може зробити такі галузі, як сільське господарство, виробництво тканин та готового одягу, автомобілів та машинобудування, виробництво електроніки та харчових продуктів, більш привабливими для європейських інвестицій, оскільки ці галузі отримають з часом доступ до європейських ринків.

Накопичення приватного та державного капіталу

Очікується, що в пивоварній та виноробній галузях, а також в зерновій підгалузі сільського господарства, накопичення приватного та державного капіталу матиме позитивний ефект. Крім того, накопичення приватного капіталу заохочується і має великий потенціал в металургійній галузі. Накопичення приватного капіталу може мати екологічний ефект, тобто виробництво в цій галузі в довгостроковій перспективі стане чистішим.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ)

Прямі іноземні інвестиції мають велике значення для позитивного впливу ЗВТ, оскільки вони можуть сприяти розвитку галузей України, яким не вистачає власних внутрішніх (обмежених) коштів. З ПІІ приходять сучасні стандарти та нові (читай чистіші) технології виробництва. ПІІ можуть підтримати пивоварну та виноробну галузі, допомогти наблизити санітарні та фітосанітарні стандарти до рівнів ЄС, а також сприяти модернізації технологій та імплементації чистіших та більш ефективних методів виробництва, які використовують менше енергії в металургійній, хімічній, машинобудівній та електронних галузях. ПІІ в енергетичну галузь можуть використовуватись для нових і «самостійних» проектів, та модернізації виробництва електроенергії, включаючи вдосконалення стандартів безпеки на робочому місці. Очікується, що ЗВТ збільшить ПІІ в сферу послуг через її лібералізацію, що залучить іноземні інвестиції, дозволить змінювати власників та акціонерів. Наші розрахунки свідчать про те, що чим більший приріст в індексі створення умов для підприємницької діяльності, тим більші очікувані прямі іноземні інвестиції в Україну. Українські фінансові послуги можуть потенційно поступити на фінансові ринки країн Європейського Союзу та інших країн. Якщо

розширена ЗВТ включає в себе положення про вдосконалення процедур державних закупівель, то завдяки їм до участі в тендерах може залучатись більша кількість іноземних компаній. Підвищення технічних стандартів сприяє більшому залученню іноземних інвестицій в ті галузі, стандарти яких наближено до стандартів ЄС для отримання експортних дозволів на європейські ринки. Потреба України в ПП дає європейським компаніям великі інвестиційні можливості в найближчі роки.

Торгівля

Торговельний баланс. Товари та послуги

В цілому, торговельний баланс для України покращиться, в той час як для Європейського Союзу відносно погіршиться. В абсолютному вираженні, значно збільшиться об'єм європейського експорту в Україну. Однак, беручи до уваги той факт, що торговельний баланс Європейського Союзу в більш ніж 100 разів більший за український, вплив на ЄС буде незначним. Покращення торговельного балансу України очікується в зерновій, м'ясопереробній галузях, галузі переробки тваринних жирів (в залежності від масштабу угоди про санітарні та фітосанітарні стандарти, якщо її буде включено до ЗВТ і ЕА), машинобудівній та електронній галузях, металургійній галузі та дистрибуції. Очікується, що покращення для європейських галузей відбудуться в пивоварній та виноробній справі, виробництві цукру, наданні транспортних та фінансових послуг, - це саме ті галузі, де, як очікується, імпорт зростатиме швидше за експорт. Покращення конкурентної політики в Україні може збільшити конкурентоспроможність українських підприємств, що й надалі покращить торговельний баланс.

Об'єм торгівлі товарами та послугами

ЗВТ може призвести до значного збільшення об'ємів торгівлі зерновими (за умови значного зниження тарифів), цукром, металопрокатом, продукцією машинобудівної та електронної галузей. Зріст дистрибуції є обмеженим, а початкові рівні зросту в транспортній та фінансовій сферах є негативними. В цілому, надходження прямих іноземних інвестицій, конкурентна політика, зменшення кількості митних процедур, більш чіткі та прозорі процедури державних закупівель та гармонізація технічних стандартів є суміжними питаннями, які, як ми очікуємо, призведуть до значного збільшення об'ємів торгівлі між Україною та ЄС завдяки більшому розумінню та взаємному визнанню якості продукції Україною та ЄС.

Умови зовнішньої торгівлі

Умови зовнішньої торгівлі застосовуються до економіки України в цілому, тому важко використовувати сукупність елементів впливу на певні галузі для визначення загального впливу на умови зовнішньої торгівлі, що впливають з ЗВТ. З огляду на ціни на імпорт, умови зовнішньої торгівлі цукром та транспортними послугами погіршаться, а умови торгівлі продукцією металургійної, машинобудівної та електронної галузей покращаться. Не видається можливим дати загальну оцінку через брак інформації по всіх галузях української економіки.

Вплив соціальної сфери на сталий розвиток ЗВТ

В цілому, вплив на соціальну сферу тісно пов'язаний з впливом на економічну сферу, що передбачає збільшення зайнятості в Україні та ЄС і збільшення заробітної платні, хоча результати CGE можуть встановити верхню межу для цього ефекту. Збільшення зайнятості на перших етапах незначне і більш помітне в довгостроковій перспективі, в той час як рід занять – необхідні навички та попит на певний рівень навичок – може змінюватись. У відносному вираженні збільшення зайнятості для ЄС є дуже малим, хоча в абсолютному вираженні воно є великим. Збільшення заробітної платні, що є позитивним фактором як для ЄС, так й для України, є важливим в світлі різниці розподілу регіональних доходів в Україні. Збільшення можливостей працевлаштування та підвищення заробітної платні повинні призводити до зменшення рівнів бідності і можуть мати пом'якшуючий ефект на міграцію робочої сили. Ще раз варто зауважити, що прогнозовані ефекти проявляться значно сильніше в довгостроковій перспективі при розширеній ЗВТ, аніж в короткостроковій перспективі, а перехід від короткострокової до довгострокової перспективи може принести втрати окремим групам населення або регіонам. ЗВТ також має в цілому покращити умови праці, стандарти охорони здоров'я та безпеки (через регуляторне наближення), а також якість праці згідно показникам пристойної роботи, визначеним ЄС та Міжнародною організацією праці. Цей вплив буде прямим через потребу пристосовуватись та відповідати стандартам ЄС та опосередкованим через те, що ЗВТ заохочуватиме та прискорюватиме реструктуризацію та модернізацію певних галузей, де допіру використовуються застарілі (і більш небезпечні) технології та методи виробництва.

Зрештою, зростання потенціалу в певних галузях може стимулювати інвестиції, підприємницьку діяльність та індивідуальну трудову діяльність, що сукупно матиме потенційно позитивний вплив на рівень доходів та викорінення бідності.

В довгостроковій перспективі збільшення зайнятості, особливо збільшення заробітної платні та якості роботи, може знизити міграцію робочої сили і зокрема найгірші форми цієї міграції: нелегальну міграцію та рабовласницьку торгівлю жінками для занять проституцією. А тому необхідно покращити становище найбільш незахищених верств населення в українському суспільстві (некваліфікованих робітників, людей без освіти та бідняків, особливо жінок).

Бідність

Люди, які живуть за межею бідності

В Україні бідність переважає у сільськогосподарських регіонах. Стандартні результати для УВТ щодо сільськогосподарського сектору передбачають підвищення рівнів як зайнятості, так і заробітків, що стане більш явним у довгостроковій перспективі. Це означає, що можна зменшити рівень зубожіння, як за кількісними, так і за якісними показниками, також вдаючись до принципів вживання запобіжних заходів, про що йтиметься далі у Фазі 3 цього дослідження. Позитивний ефект можна побачити найчіткіше у секторах, що виробляють збіжжя, м'ясо та тваринні жири, а також у садівництві. Гармонізація технічних стандартів

може у майбутньому сильно підвищити показники продуктивності сільського господарства, що призведе до подальшого зменшення бідності. Також розширення можливостей для працевлаштування у таких галузях, як металургія, машинобудування та електроніка, електроенергетика та надання послуг з продажу електроенергії дає такі наслідки, як збільшення можливостей для ліпшого працевлаштування та підвищення рівня прибутків, таким чином звужуючи масштаби бідності. Проте, особливо у короткотерміновій перспективі, широкомасштабна реструктуризація вугільної промисловості – можливий результат УВТ – може негативно впливати на показники рівня бідності у регіонах, де зосереджено підприємства цієї галузі, оскільки завдяки цьому зростає рівень безробіття у такій галузі, в якій не так легко перемістити працівників до інших галузей чи секторів.

Коефіцієнт Джині

Коефіцієнт Джині – показник, що характеризує ступінь відхилення фактичного розподілу доходів від абсолютної рівності чи нерівності для окремої країни: чим вищим є коефіцієнт Джині, тим більшою є розбіжність між заможними та бідними. Оскільки найнижчі показники доходів припадають на сільську місцевість та сільськогосподарський сектор, прогнозований вплив з боку будь-якої УВТ в плані покращення показників рівнів зайнятості та розмірів заробітків у цьому секторі можуть сприяти поліпшенню коефіцієнта Джині – в залежності від сукупного обсягу цих наслідків.

Однак поліпшення коефіцієнту Джині в найбільшому ступені залежить від питань, які не обов'язково безпосередньо стосуються УВТ, таких як податкова система та система освіти, структур власності та прибутковості факторів виробництва. Будь-яка УВТ призведе до підвищення рівня відкритості, конкуренції та наближення стандартів та нормативних актів, у свою чергу ще більше сприяючи реструктуризації та модернізації як певних галузей зокрема, так і української економіки в цілому. Сама по собі вона спроможна напряму вплинути на ці системи та структури, таким чином зменшуючи різницю в доходах. Стосовно УВТ між ЄС та Україною, то жодних наслідків не можна передбачити щодо коефіцієнту Джині для ЄС.

Наслідки на регіональному рівні

Завдяки різноманітним механізмам, очікується, що УВТ матиме певні наслідки на рівні окремих регіонів України. Наслідки на рівні окремих регіонів є важливими для цієї країни через політично дражливі питання та завдяки програмам зі зменшення бідності та регіонального розвитку. Зростання сільськогосподарського виробництва – хоча й не таке значне у короткій перспективі – має тенденцію позитивно впливати (переважно у Західній Україні) на сільськогосподарський ландшафт. Якщо прямі закордонні інвестиції призводять до покращення показників виробництва у виноробній галузі, то зиск мають регіони з поширеним виноробством на півдні України. Якщо така УВТ веде до зростання важливості металургії та машинобудування, які переважно розташовано на Півдні (та Сході) України, це має призвести до покращення ситуації з працевлаштуванням та зростанням рівнів доходів у цих регіонах. Ймовірне закриття вугільних копалин через екологічні причини та завдяки змінам у структурі енергетики, які стануть наслідком укладання будь-якої УВТ, та призведе до значних негативних соціальних

та економічних наслідків на Сході України, де проживає і працює переважна кількість шахтарів. Розвиток послуг із продажу товарів народного споживання має регіональний ефекти такого характеру, що від цього більше виграють промислові регіони України, порівняно із сільськогосподарськими регіонами. Розвиток послуг зв'язку, як очікується, більш важливим буде для великих міст, радше ніж для сільської місцевості, якщо не супроводжуватиметься запобіжними додатковими заходами. Також конкурентна політика може дати результати на регіональному рівні завдяки скороченню державної допомоги конкретним галузям та посиленням антимонопольної політики в інших (наприклад, субсидії для вугільної промисловості, субсидії для металургії, сільського господарства, монополії на надання транспортних послуг).

Для ЄС можливі також певні наслідки на регіональному рівні, при цьому найбільшого впливу зазнають країни, що межують з Україною, аніж віддалені члени ЄС. Наприклад, у деяких країнах – «нових» членах ЄС сільськогосподарське виробництво може зазнавати певного тиску від дії УВТ, у той час, як зиск матимуть транспортні галузі.

Здоров'я

Середня тривалість життя

Середня тривалість життя зростає, коли поліпшуються умови життя взагалі. Одним з наслідків наближення регуляторної бази щодо санітарних та фітосанітарних стандартів до їх відповідності правилам ЄС щодо контролю безпеки харчових продуктів та узгодження технічних стандартів для промислової продукції з рівнями, прийнятими у ЄС, є підвищення якості продукції. Це означає, що ситуація з контролю за безпекою продукції та аспектами охорони здоров'я в Україні та в ЄС покращується. Ці обидва наслідки призводять до збільшення середньої тривалості життя. Також очікувані покращення умов праці, техніки безпеки та якості роботи на промисловому виробництві та у сільському господарстві призведе до збільшення середньої тривалості життя. З іншого боку, такі негативні для природи наслідки, як підвищення рівнів викиду в повітря як CO_2 з SO_2 , так і більшої кількості хімічних речовин, а також зростаюче забруднення води та забруднення відходами призводить до того, що довкілля стає дедалі менш сприятливим для здоров'я, а середня тривалість життя скорочується. В загальні, якщо бідність зменшується, а сукупний дохід зростає, у людей стає більше грошей, і вони ведуть більш здоровий спосіб життя, що як наслідок має довшу середню тривалість життя. Для шахтарів будь-яка УВТ, що поліпшує виробничі технології, умови праці та безпеку виробництва, може справити значний позитивний вплив на їхню середню тривалість життя. Покращення практики державних закупівель, що є наслідком цієї УВТ може позитивно вплинути на середню тривалість життя у довготерміновій перспективі завдяки підвищенню якості закупівель за такими критеріями, як шляхи, інфраструктура, лікарні, краще надання послуг тощо. Для ЄС нами не визначено жодного значного ефекту.

Рівень смертності (матері, дитини)

Дослідженням виявлено, що вищий рівень доходів (у цьому випадку для України завдяки даній УВТ) може мати як наслідок купівлю кращої та більш різноманітної

харчової продукції та – виходячи з дослідження співвідношення між доходами та способом життя – більш здоровий спосіб життя. У багатьох галузях техніка безпеки на виробництві та умови праці поліпшаються завдяки даній УВТ. Осучаснення виробничих методів, а також модернізація автотранспортних засобів та літаків, інвестиції у шляхову, залізничну та аеропортну інфраструктуру призведе до більшої безпеки на автошляхах, на залізничному та повітряному транспорті. Негативний ефект виникає через змішані аспекти, що стосуються довкілля, до яких дотичні питання забруднення повітря, викиди в атмосферу парникових газів, збільшення кількості відходів, а також кількості хімічних речовин у повітрі. Охорона здоров'я материнства та здоров'я дитини, як очікується, поліпшиться завдяки зростанню рівня доходів та більшої прозорості процедури державних закупівель для тих лікарень, які спеціалізуються на проблемах охорони здоров'я материнства та здоров'я дитини. Хоча трудова міграція працівників сфери охорони здоров'я (особливо акушерів та педіатрів) може мати негативні наслідки, слід відзначити, що така міграція все ще обмежена, доти, доки українські дипломи та свідоцтва про освіту все ще не визнаються у ЄС.

Старіння населення

Хоча наявний процес старіння населення через низький рівень народжуваності та високий рівень смертності є незалежним демографічним процесом, будь-яка УВТ з ЄС може опосередковано впливати на цей процес. Ступінь такого впливу, однак, не варто переоцінювати. Як позитивне явище можна зазначити, що покращення у загальній (системі) охороні здоров'я може знизити рівень смертності, у той час, коли такий негативний фактор, як трудова міграція може надалі скорочувати частку працездатного населення та доступність фахівців зі сфери охорони здоров'я.

Доступ до послуг охорони здоров'я

Нами не було виявлено жодних прямих зв'язків між цією УВТ та доступом до послуг охорони здоров'я. Тим не менш, опосередковано, вищі доходи полегшують доступ до послуг охорони здоров'я, а поліпшені процедури державних закупівель сприяють підвищенню якості споруджуваних лікарень та інших будівель, пов'язаних із системою охорони здоров'я. Лібералізація у сфері надання послуг, включно з формою 4, може призвести до міграції хірургів, лікарів та інших фахівців сфери охорони здоров'я.

Санітарно-профілактичні заходи

Очікується опосередкований позитивний вплив механізмів державних закупівель на якість та доступність санітарно-профілактичних заходів. Також, якщо ця УВТ веде до зменшення масштабів бідності та відчиняє двері до сільської місцевості України, очікується поліпшення якості санітарно-профілактичних заходів. Для ЄС нами не визначено жодних наслідків.

Рівень поживності харчів

Через покращення українських санітарних та фітосанітарних стандартів у наслідок дії цієї УВТ, в результаті досягається наближення стандартів ЄС щодо безпеки харчових продуктів, а м'ясо, фрукти та збіжжя матимуть вищу якість та підвищений рівень поживності. Технічна модернізація промисловості з переробки сільськогосподарської продукції матиме той самий ефект.

Освіта

Процентні показники охоплення для початкової, середньої та вищої освіти

Скорочення масштабів бідності та зростання доходів, як очікується, матиме позитивний наслідок для кількості учнів, зарахованих до навчальних закладів, оскільки менше дітей потребуватимуть додаткового підробітку для забезпечення потреб сімей у неповнолітньому віці. Цей ефект є середньо- та довготерміновим, на який також сильно впливає загальна політика України в сфері освіти (наприклад, важливість програми ООН «Цілей розвитку тисячоліття»). Однак, у короткотерміновій перспективі лібералізація торгівлі призводить до зростання конкуренції у більшості галузей української економіки, що призведе до реструктуризації як в межах окремих галузей, так і міжгалузевих зв'язків. Таким чином, з одного боку, це означає, що можуть змінюватись професійні навички та рівень вправності, що потрібні для конкретних галузей, у той час, коли, з іншого боку, трудові ресурси будуть змушені переходити зі збиткових до прибуткових галузей. Обидва ці ефекти ставлять тяжке питання пристосування української системи освіти, не лише в плані якості існуючих систем базової та середньої освіти, але також в плані потреб дорослого населення, професійно-технічної освіти, фахової освіти та перепідготовки тощо. Для політики в сфері освіти в ЄС та для освітніх установ існують можливості для співпраці (наприклад, через спільні програми), які можуть слугувати обопільним інтересам.

Рівень освіти

Зменшення масштабів бідності, збільшення попиту на ринку праці та як наслідок збільшення кількості зарахованих до навчальних закладів учнів матиме довготермінові позитивні наслідки для рівня освіти. Однак, не було виявлено жодних швидких наслідків від цієї УВТ для рівня освіти, ані для України, ані для ЄС.

Питання регулювання праці (включно з працевлаштуванням та пристойними умовами роботи)

Працевлаштування та безробіття

Взагалі очікується, що рівень безробіття падатиме. Проте, це не стосується усіх галузей, оскільки в Україні рівень безробіття є лише однією стороною медалі, у той час, коли значна частка українського населення на бере участі у ринку праці, а тому не є зареєстрованою як безробітні. Проектні розрахунки слід тлумачити з певним ступенем обережності, особливо стосовно конкретних галузей. Таким чином, хоча цією моделлю передбачено значні позитивні здобутки для України у сфері працевлаштування, ці наслідки можуть бути насправді скромнішими, особливо у короткотерміновій перспективі. З іншого боку, наявний показник рівня економічної активності робочої сили є низьким, передбачаючи, що покращення пропозиції на ринку праці може призвести до «повернення» більшої кількості людей на офіційний ринок праці, а офіційні показники безробіття залишаться на тому самому рівні або навіть збільшаться. З іншого боку, у багатьох компаніях працює більше людей, ніж насправді потрібно. Виробництво, продажі та зростання експорту,

таким чином, не перетворюються одразу на нові робочі місця, але радше призведуть до підвищення продуктивності існуючої робочої сили.

Окрім того, у окремих галузях ця УВТ не вплине значно за зміни напрямку до більшої структурної та поточної перебудови та процесів модернізації. Таким чином, наприклад, у довготерміновій перспективі кількість робочих місць у галузі сільського господарства, як очікується, зменшиться, оскільки відбувається модернізація галузі і вона стає дедалі більш ефективною, а зайнята робоча сила перетікає до промислового виробництва та сектору послуг.

Ймовірно, що на рівні галузі та окремих її підрозділів наслідки будуть різними. Для сільського господарства наслідки у сфері працевлаштування будуть негативними у короткотерміновій перспективі та позитивними у довготерміновій, у той час, як з часом може змінюватись характер роботи (вона може ставати більш технологічно насиченою). Зайнятість у підгалузях виробництва м'яса та тваринних жирів зростатиме, якщо санітарні та фітосанітарні стандарти наближуватимуться до рівня своїх відповідників у ЄС. Також для металургії та машинобудування й електроніки нами очікується зростання рівня зайнятості. Енергетична галузь демонструє змішані результати, при тому, що рівень зайнятості зростає у підгалузі виробництва електроенергії, але зменшується у вугільній та нафтогазовій сферах. Для енергетичної галузі потрібна глибока реструктуризація, тому передбачається зниження ролі безпосередніх наслідків для зайнятості від імплементації цієї УВТ. Особливо очікується, що вугільна галузь переживатиме зниження рівня зайнятості (частково) через саме цю УВТ. Очікується зростання рівня безробіття у галузях транспортній та фінансових послуг, але лише до обмеженого рівня. Можна нехтувати коливаннями в сфері зайнятості у галузі послуг зв'язку, а для галузі послуг торгівлі динаміка позитивна. Зростання конкуренції повинно призвести до зниження показників спочатку, та потім до зростання безробіття, особливо у малоконкурентоспроможних (під)галузях (наприклад, у транспортній галузі, а також виробництва м'яса та тваринних жирів). У довготерміновій перспективі конкуренція є добрим явищем для показників зайнятості, оскільки вона тримає в певних межах зростання заробітних плат та підвищує продуктивність. Очікується, що технічні стандарти зазнаватимуть позитивного впливу (за умови їхньої гармонізації) у питаннях зайнятості у сільському господарстві, виробництві тканин та готового одягу, автомобільного транспорту та машинобудування, а також електронної промисловості та виробництва продуктів харчування, тому що наближення стандартів може призвести до відкриття нових, більших ринків та завдяки нижчим витратам на дотримання вищих стандартів.

Для ЄС ми очікуємо дуже незначні наслідки, переважно на регіональному рівні. Виходячи зі змодельованих наслідків, всеосяжного аналізу та залучення громадського суспільства, ми бачимо в основному вигоди для фінансового сектору, транспортного сектору та цукрової промисловості, якщо проаналізувати сценарій розширеної УВТ. Однак, також дуже незначні позитивні наслідки спостерігаються у галузі виробництва шкіряних товарів, напоїв та тютюнових товарів у ЄС. Є негативні наслідки, якими можна нехтувати, у виробництві готового одягу, рослинних олив та жирів, а також видобутку нафти та виробництва нафтопродуктів у ЄС, оскільки завдяки УВТ станеться незначний перекид у бік України.

Можливості для працевлаштування

Виходячи із вищевказаного, вплив УВТ на можливості для працевлаштування буде, з одного боку, мати місце для однотипних видів робочих місць, а також, з іншого боку, для нових та/або відмінних видів робочих місць. Приклади першого виду наслідків стосуватиметься металургійної галузі, галузі машинобудування та електроніки, де очікується створення нових робочих місць того ж типу, що вже існує завдяки збільшенню обсягів продукції цих галузей. У той же час, очікується зменшення пропозиції працевлаштування у вугільній галузі та у деяких галузях надання послуг. Приклади другого типу наслідків охоплюватимуть сільське господарство, фінансові та транспортні послуги. Характер зайнятості у сільському господарстві зміниться завдяки механізації. Це передбачатиме певні професійні навички, потрібні для таких видів роботи, наприклад, використання нових тракторів та машин (наприклад, гідравлічних чи електронних механізмів), інформаційно-технологічні навички для адміністративних та управлінських цілей, знання про дозування, використання та обліку пестицидів і добрив тощо, а також набуття певних сертифікатів (наприклад, за проектом EUREP-GAP). Очікується, що політика щодо державних закупівель та конкуренції народжуватиме нові можливості для працевлаштування у довготерміновій перспективі.

Для ЄС є можливості для працевлаштування у галузях виробництва цукру та кондитерській, у галузі виробництва напоїв (переважно пива та вина), а також у тютюновій галузі. У секторі послуг більшість можливостей для працевлаштування створено у секторі фінансових послуг.

Вплив на рівень заробітків

Очікується, що рівень заробітків знижуватиметься у секторах фінансових послуг та транспортних послуг, і це ж стосується вугільної галузі. Передбачається, що у сільськогосподарському секторі будуть змішані наслідки для рівня заробітків, при тому, що у підгалузі виробництва м'яса та тваринних жирів наслідки будуть позитивними, якщо санітарні та фітосанітарні стандарти будуть гармонізовані. Політика щодо конкуренції призведе до меншої ступені захищеності та спочатку до тиску униз на рівень заробітків. У довготерміновій перспективі, політика конкурентоспроможності перетворить українські підприємства на більш конкурентноспроможні на світовому ринку, а збільшення продуктивності призведе до підвищення рівня заробітних плат. Як уже пояснювалось вище, загальне підвищення рівня заробітних плат повинно призвести до зменшення масштабів бідності та покращення рівнів охорони здоров'я та освіти.

У ЄС у цілому заробітки також зростатимуть, хоча й несуттєво.

Індивідуальна трудова діяльність

У секторах послуг та виробничому з високим найменшим економічно ефективним масштабом, таких, як металургія, хімічна промисловість, машинобудування, можливості для індивідуальної трудової діяльності є незначними через обсяги мінімальних рівнів інвестування, необхідних для того, щоб розпочати успішний бізнес. Однак, у сільському господарстві та різноманітних секторах галузі послуг (зв'язок, фінанси) такі можливості існують. Ця УВТ матиме позитивний вплив на індивідуальну трудову діяльність у цих галузях, якщо паралельно значним чином

скорочуватиметься заорганізованість та бюрократія у сфері організації нових видів бізнесу. Оскільки скорочення цих видатків є складовою скорочення витрат, пов'язаних із перетинанням кордону, і нормативних витрат, що передбачено цією УВТ, це й буде очікуваним наслідком для України.

Продуктивність

Загалом, очікується підвищення продуктивності через різні причини. Для України, по-перше, покращення конкурентоспроможності завдяки укладанню цієї УВТ змусить підприємства та галузі ставати більш ефективними, щоби вижити. По-друге, збільшення інвестицій у (нові) виробничі технології та модернізоване й чистіше виробниче обладнання, наукові дослідження та розробки як наслідок укладання цієї УВТ призведе до підвищення рівнів продуктивності. Врешті, вдосконалені процедури державних закупівель дадуть більший рівень конкуренції та тиску на показники виробництва з боку учасників конкурсів. Ці наслідки будуть особливо помітні у конкретних (під)галузях. Стосовно сільського господарства (тваринництва), ще й досі існує кричуща неефективність багатьох підприємств, де вигодовуються свині й велика рогата худоба та застарілі методи виробництва, як засвідчили опитані фахівці галузі. Така неефективність потенційно щезатиме завдяки укладанню цієї УВТ. Очікується, що металургія та машинобудування підвищать рівень продуктивності з часом, коли з'являться інвестори. У свою чергу, вища продуктивність дозволить підвищувати заробітну платню у різних галузях української економіки. Цією УВТ передбачається, що енергетична галузь стане більш продуктивною завдяки ширшому використанню газу та покращенню ефективності функціонування енергетичної галузі при виробництві електроенергії. щодо ЄС, то капітал з ЄС буде рушійною силою у підвищенні продуктивності, і таким чином буде отримано більше прибутку від інвестованого капіталу.

Посилення політики конкурентоспроможності є складовою будь-якої УВТ між ЄС та Україною і передбачає доволі суперечливі соціальні наслідки. Такі ключові питання, які слід обговорювати при розробці майбутньої УВТ – а це державна допомога, антимонопольна діяльність та державні монополії – повинно підвищити ступінь конкуренції у більшості монополізованих галузей та в цілому поліпшити конкурентоспроможність українських підприємств. Це могло б призвести до тиску зверху вниз на ціни на роздрібні товари та послуги. З іншого боку, підвищена конкуренція також створює тиск, спрямований на зменшення затрат та підвищення продуктивності праці, таким чином, призводячи до потенційного скорочення зайнятості. Очікується, що такі наслідки найбільш проявляться у галузях з високим ступенем монополізації та там, де домінує державна власність, таких, як транспорт та телекомунікації, енергетика та вугільна промисловість. Усе це матиме довготривалі наслідки.

Якість роботи

Ця УВТ чітко визначає як головний пріоритет під час переговорів питання сталого розвитку. Ми припустили під час моделювання ситуації те, що скорочуватимуться розбіжності у технічних стандартах, що буде досягнуто через прийняття технічних стандартів ЄС. Не автоматично, але як додаток до існуючої УВТ, можна розробляти концептуальні заходи для охоплення різних аспектів охорони довкілля, охорони здоров'я та аспектів техніки безпеки стосовно робочого місця та методів праці.

Опосередковано реструктуризація та модернізація повинні призвести до прийняття більш безпечних і чистіших технологій та умов праці у таких галузях, як металургія, машинобудування та електроніка, транспорт та вугільна промисловість. В енергетичній галузі планується покращення стандартів безпеки та їх моніторинг, а також впровадження тих, що стосуються атомної енергетики. Подібним чином приток прямих закордонних інвестицій призведе до оновлення машинних парків, впровадження методів чистішого виробництва, підвищення рівня охорони праці та підвищення стандартів охорони здоров'я на робочому місці, наприклад, завдяки схемам корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) з боку закордонних інвесторів. Для ЄС можлива наявність дуже незначних конкурентних тисків на регіональному рівні, але загалом ЄС служить для України прикладом стандартів якісної роботи.

Права на робочих місцях та соціальний захист

Вплив цієї УВТ на права на робочих місцях та соціальний захист проявлятиметься завдяки прийняттю стандартів та притоку прямих іноземних інвестицій (дивись вище коментар щодо КСВ). Однак, ймовірно, що більшість наслідків виявляться опосередкованими та потребуватимуть вживання спеціальних запобіжних заходів, що оцінюватиметься у Фазі 3. Підходом ЄС у цій УВТ є надання українським робітникам рівних прав з тими, якими користуються робітники у ЄС, а забігаючи наперед до Фази 3, соціальний захист ймовірно буде предметом більш поглибленої угоди.

Соціальний діалог

Не встановлено жодних прямих наслідків укладання цієї УВТ для соціального діалогу. Однак, взагалі, ця УВТ призведе до реструктуризації української економіки, до здобутків і втрат по різних галузях, та зачепить висококваліфікованих і малокваліфікованих працівників. Ймовірно, що це призведе до більш активного залучення соціальних партнерів до захисту та відстоювання прав найманих працівників. Звичайно, таке активне залучення залежатиме від їхньої спроможності розширювати межі своєї компетенції та бажання української влади вступати у подібний діалог.

Рівність

Гендерна рівність при працевлаштуванні та можливості для працевлаштування

Як було імітовано при аналізі обчислюваної моделі загальної рівноваги (відомі у закордонній літературі як CGE, тобто Computable General Equilibrium models), основний ефект від УВТ для гендерної рівності наступить завдяки очікуваному значному зростанню показників зайнятості у таких галузях, як текстильна та виробництво готового одягу (якщо вирівняно технічні стандарти). Через те, що багато жінок працює у цих галузях, відчуватиметься позитивний вплив на гендерну рівність у плані рівня економічної активності. Однак, заробітки у цій галузі зазвичай є одними з найнижчих, а умови праці залишаються питанням для дебатів на міжнародному рівні, оскільки в галузі часто зайняті молоді жінки, які, як вважається, обходяться дешево, є покірними та часто не є членами профспілок.

Такий ефект в залежності від розриву доходів може бути обмежений або навіть відємний, у той час, коли трудові права можуть також відчувати тиск.

Гендерна рівність в освіті

Не виявлено наслідків від укладання цієї УВТ для гендерної рівності в освіті.

Наслідки з точки зору екологічної стійкості

Стосовно **впливу на довкілля**, збільшене виробництво, зростання економіки та рівнів зайнятості потенційно мають від’ємні наслідки для довкілля, якості повітря, біологічного розмаїття, використання ґрунтів, споживання води та загальної якості довкілля.⁴ Ця УВТ, однак, може містити положення про підвищення стандартів охорони довкілля та включати довкілля як суттєвий фактор довготермінового розвитку на початковій стадії – це буде зроблено у Фазі 3. Також деякі питання потребують вирішення на більш деталізованому рівні з тим, щоб показати чіткіші наслідки.

Атмосфера

Викиди CO₂

Зростання у галузях машинобудування, енергетичній та транспортній ймовірно призведе до негативних впливів на довкілля по показниках викидів CO₂ (енергетика у короткотерміновій перспективі), а також викидів парникових газів взагалі. Для галузей машинобудування та електроніки є свідчення того, що зростатимуть (хоча для ЄС незначним чином) викиди SO₂ та окислів азоту. Модернізація виробництва та використання «чистіших» технологій є тими наслідками, які, як очікується, завдяки дії цієї УВТ можуть дещо пом’якшити такі наслідки. Якщо реструктуризація в енергетиці призведе до більш інтенсивного споживання вугілля як основного енергоносія, це може негативно впливати на довкілля через забруднення, спричинене вже наявним процесом видобутку вугілля, а також через використання вугілля для виробництва електроенергії (українське вугілля містить високий рівень забруднюючої сірки).⁵ Зменшений транспортний сектор у поєднанні з очікуваним підвищенням стандартів (наприклад, для автомобільних викидів з рівня Євро-2 до Євро-5) передбачає зниження викидів CO₂. Вважається, що політика конкуренції матиме змішаний вплив на викиди CO₂: спочатку можуть нехтувати питаннями захисту довкілля через тиск конкуренції, але у довготерміновій перспективі проблеми захисту довкілля можуть навіть мати свою ціну на ринку. Поліпшення системи державних закупівель може мати значний позитивний ефект у питанні скорочення викидів CO₂. Першим прикладом такого розвитку може стати «зелена схема» Кіотського протоколу. Україна підписала Кіотський протокол, але залишається на рівні, нижчому квотованого права на

⁴ Україні варто пильнувати, щоб не повернутись до рівнів забруднення довкілля останніх років радянської доби.

⁵ Однак, якщо Україна долучиться до Меморандуму про наміри в енергетиці або Енергетичної хартії, цими наслідками будуть займатись і пом’якшувати їхню дію.

викиди, підвищуючи потенціал для більшого обсягу виробництва або перенесення виробництва з інших регіонів.

Для ЄС ця УВТ має потенційний вплив на викиди CO₂ тому що ця УВТ може спонукати перенесення галузей з ЄС до України, що може скоротити викиди CO₂ в ЄС. Також, у короткотерміновій перспективі, коли зростатимуть галузі, які забруднюють довкілля, рівень викидів CO₂ у східній частині ЄС може зростати, а знижуватись лише у більш віддаленій перспективі.

Якість повітря

Відродження сільськогосподарського сектору та зростання продуктивності можуть спричинити більш інтенсивне застосування пестицидів, що використовуються для обробки врожаїв (наприклад, хлібних злаків, фруктів) з метою захисту.⁶ Якщо зросте поголів'я вирощуваної худоби, у сільськогосподарських регіонах буде більше вироблятися газу метан. Зростання у виробничому секторі, наприклад, у металургії, може мати негативні наслідки впливу на якість повітря через підвищення рівнів хімічних речовин у повітрі та викидів парникових газів. Загалом, забруднення повітря в Україні є значним за показниками парникових газів, SO₂ та окислів азоту, що викидаються до атмосфери, і ці показники ймовірно зростатимуть. Більш того, оскільки повітря не знає кордонів, ці наслідки для довкілля також частково матимуть значення і для (східної частини) ЄС. Також очікується, що транспортна галузь завдяки своєму зменшенню призведе до скорочення викидів до атмосфери, а отже – до покращення якості повітря. Політика конкуренції та державні закупівлі можуть мати схожі наслідки, як про це вже йшлося у розділі «Викиди CO₂». Наслідки для ЄС, згадані у розділі, що описує питання викидів CO₂ рівною мірою стосується якості повітря.

Кількість небезпечних хімічних речовин у атмосфері

Поряд з аргументами, представленими в вищевикладених описах можливих наслідків, зростання у сільському господарстві може потягнути за собою низку пов'язаних проблем у ЄС з трофічними факторами та застосуванням хімічних речовин і небезпечних пестицидів. Подібно до галузі вирощування хлібних злаків, збільшення вирощування фруктів може спричинити зростання кількості вживаних добрив і пестицидів задля збільшення врожаїв фруктів. Це матиме від'ємні наслідки для довкілля. Зростання у металургійній галузі призводить до потенційно більшої кількості хімічних речовин у повітрі та до викидів парникових газів. Також забруднення повітря є важливим і, ймовірно, погіршиться, якщо ця УВТ чітко не покінчить зі старими методами виробництва в Україні (енергетики) та не встановить нові стандарти.

Ґрунти

Використання ґрунтів у сільському господарстві

У такій сільськогосподарській підгалузі, як виробництво м'яса зростає поголів'я худоби, а кричуща неефективність виробництва може мати негативний вплив на

⁶ Положення УВТ можуть охоплювати ці питання через супутні запобіжні заходи, як це висвітлюватиметься у Фазі 3.

використання ґрунтів у сільському господарстві. Збільшення поголів'я худоби також потенційно спричиняє проблеми, пов'язані з газом метан, фосфатами та нітратами – хоча Україна ще й досі далека від критичного рівня у цих питаннях, якого вже досягли у ЄС.

Опустелювання

Особливо видобуток вугілля відкритим способом та використання подових печей, як очікується, матимуть й надалі негативний вплив на українські ґрунти. Якщо у короткотерміновій перспективі вугільна галузь зростатиме, цей наслідок може набувати більш загрозливих форм.⁷ Більш інтенсивне сільськогосподарське виробництво також обіцяє призвести до так званої тенденції «повернення ґрунтів у природу». Для ЄС не очікується жодних значущих наслідків.

Урбанізація

Нами очікуються продовження дії наслідків міграційних процесів із сільськогосподарських регіонів до міст та навіть їх стимулювання завдяки цій УВТ через зростання тих секторів виробництва та послуг, які пов'язані з галуззю сільського господарства. Різниця у заробітній платні, що з часом зростає, між містом та селом також спричинятиме більшу ступінь урбанізації. Для ЄС не очікується жодних значних наслідків.

Природні ресурси

Ця УВТ, як очікується, призведе до більш інтенсивного споживання природних ресурсів, але у меншому обсязі, порівняно з темпами зростання у певних галузях, що можна передбачити, оскільки ця УВТ у більш віддаленій перспективі також сприяє та стимулює більш ефективне споживання енергоносіїв та «чистіші» засоби виробництва. Споживання вугілля, нафти та газу, як очікується, зростатиме через зростання обсягів виробництва. У секторі виробництва м'яса зростатиме поголів'я худоби, а концепція біоіндустрії може отримати більшої підтримки задля подолання вражаючої неефективності багатьох підприємств, де вирощують свиней та велику рогату худобу, а також викорінення застарілих способів виробництва.

Біологічна варіативність

Кількість біологічних видів

Нема жодних показників, що ця УВТ матиме значний вплив на кількість біологічних видів в Україні або в ЄС.

Території, що охороняються

Нема жодного серйозного ефекту від цієї УВТ для територій, що охороняються. Однак, посилена увага, що приділяється у цій УВТ питанням охорони довкілля, може мати позитивні наслідки на реальний захист територій, що охороняються, та збільшити як їхню кількість, так і розміри. Включення сталого розвитку до процедур державних закупівель та до питань, які є в сфері уваги українських

⁷ Вплив прогнозованих державних закупівель, що враховують стандарти охорони довкілля, та позиція занепокоєння взагалі щодо питань захисту довкілля може призвести до боротьби проти опустелення.

органів влади, також матиме свій результат. Бачення органів державної влади України також матиме свій вплив. Окрім того, що це є спекулятивним припущенням, ми повернемося до цього питання у Фазі 3 як до методичної рекомендації.

Екосистема

Екосистеми в Україні та в ЄС можуть – в обмеженому обсязі – підпадати під вплив дії цієї УВТ. Збільшення поголів'я худоби та виробництва м'яса тягнуть за собою проблеми для ЄС, пов'язані з трофічними факторами, а збільшення виробництва у сільському господарстві може призвести до збільшення застосування пестицидів та хімічних речовин у повітрі; а також забруднення води та відходи від виробництва продукції галузей машинобудування та енергетики може також негативно вплинути на екосистему. Зменшення обсягу транспортних послуг веде до покращення (читай: зменшення) у низці питань, пов'язаних із викидами CO₂, але у довготерміновій перспективі, коли обсяг транспортних послуг почне зростати, цей ефект може бути зведений нанівець. Довготермінові наслідки передбачають модернізацію до рівня «чистіших методів виробництва» та інвестування у переробку відходів. Україна підписала Кіотський протокол, але ще не перевищила ліміти на здійснення викидів, збільшуючи цим свій потенціал для розширення виробництва або перенесення виробництва з інших регіонів. Для ЄС незначний ефект може позначитись у покращенні екосистеми завдяки перенесенню галузей до України та завдяки перенесенню деяких видів сільськогосподарського виробництва до України – і ці обидва чинники знижуватимуть тиск на екосистему ЄС.

Якість довкілля

Переробка відходів

Переробка відходів стосується переважно енергетичної галузі, металургії та хімічної галузі. Ця УВТ, як очікується, призведе до збільшення обсягів стічних вод, але також до посиленого піклування про довкілля задля переробки відходів завдяки прямим іноземним інвестиціям та модернізації виробництва. Збільшення обсягів стічних вод охоплює такі явища, як отримання токсичних побічних продуктів у металургійному виробництві, видобуток вугілля та транспортування газу по трубопроводах (витоки газу). Особливо керування процесами відведення та переробки стічних вод у регіоні Чорного моря також потенційно може зачіпати ЄС, оскільки морська акваторія України знаходиться поруч з морськими акваторіями Румунії та Болгарії, країн – членів ЄС.

Енергетичні ресурси

Традиційно, багато енергетичних ресурсів марнувались та продовжують марнуватись в Україні через неефективні методи видобутку та через застосування вкрай застарілого та енергозатратного виробничого обладнання та методів. У короткотерміновій перспективі, нашим аналізом очікується, що ця УВТ призведе до збільшення видобутку вугілля та збільшення обсягів викиду CO₂. Лише у довготерміновій перспективі та після значних інвестицій ця УВТ може призвести до значного поліпшення у створенні та споживанні енергетичних ресурсів. Зростання економіки та зростання в окремих галузях призведе до більшого

споживання енергії. Через інвестиції, як закордонні, так і внутрішні, ця УВТ може стимулювати розробку технологій видобутку та скорочення втрат енергоносіїв у металургійному виробництві, машинобудуванні, виробництві хімічних речовин тощо. Це перетворить зазначені галузі на більш конкурентоспроможні (важливо в добу зростання цін на енергоносії) та енергозощаджуючі. Видобуток вугілля в Україні є дуже неефективним, а також виробництво електроенергії, що негативно впливає на показники екологічних стандартів по Україні. На додачу до традиційних джерел енергії, дедалі більше використовуються олії з насіння соняшника та злакових культур у якості біопалива.

Для ЄС будь-яка посилена угода з Україною має потенційним наслідком більшу ступінь енергетичної безпеки та підвищення ступені енергетичної незалежності. Через фінансування з ЄС та завдяки прямим закордонним інвестиціям, українська енергетична галузь може посилити свою ефективність та збільшити експорт електроенергії до ЄС.

Питна вода та стічні води

Обсяги споживання води

Загалом очікується зростання обсягів споживання води через дію цієї УВТ, оскільки вода використовується для зрошення у сільському господарстві, як фактор металургійного виробництва та в машинобудуванні. Також на макроекономічному рівні, за умови зростання доходів, споживачі починають використовувати більше води. Для ЄС жодного впливу дії цієї УВТ на обсяги споживання води не очікується.

Доступ до безпечної питної води

Існують потенційні негативні наслідки забруднення довкілля та через стічні води у питанні доступу до питної води. Однак, впливу цієї УВТ не було виявлено ані для України, ані для ЄС .

Якість води

Україні варто бути обачливою із якістю води – пам'ятаючи про величезне забруднення води наприкінці радянської доби – коли застосовується більше добрив та хімікатів у сільськогосподарському виробництві (наприклад, злакові культури, фрукти). Також видається, що металургійна галузь створює негативний вплив на довкілля через створення забруднених вод та відходів. Однак, нам варто відзначити, взагалі економічне зростання несе такі наслідки для довкілля, якщо розробники концепції сталого розвитку не звертають на питання забруднення довкілля *завчасно*. Очікується, що ця УВТ спричинить більше економічне зростання, а таким чином, і зростання у тих галузях, які можуть впливати на якість води. Тут є, де застосувати запобіжні заходи. Для ЄС не виявлено наслідків дії УВТ на якість води.

Обсяги стічних вод

Обсяги стічних вод в Україні, як очікується, зростатимуть через зростання галузей, що є наслідком дії цієї УВТ. Такий вплив на довкілля особливо очікується у металургії. Для ЄС не виявлено жодних таких наслідків.

Очищення стічних вод

Узгодження законодавчої бази у сфері охорони довкілля, які плануються, мають за мету призвести до підвищення стандартів охорони довкілля, включно з питанням очищення стічних вод (дивись вище також розділ про якість води). Однак, на ці наслідки впливатимуть дедалі більша потреба очищення стічних вод через більше виробництво стічних вод, що буде наслідком дії цієї УВТ. Для ЄС не виявлено жодних наслідків від очищення стічних вод.

Водопостачання

Ця УВТ впливатиме на підприємства комунальної сфери через розширення меж дії ринкових механізмів, а, як наслідок, до конкуренції, підсиленою конкуренцією на ринках державних закупівель. Ці поліпшення на підприємствах сфери комунального забезпечення як наслідок дії цієї УВТ може позитивно впливати на якість та продуктивність підприємств комунальних водоканалів, включно з підприємствами водопостачання. Для ЄС не передбачається жодних значущих наслідків у питаннях водопостачання від дії цієї УВТ.

Висновки з цього дослідження для економічної політики

Оцінки сталого впливу демонструють очікувані економічні та соціальні наслідки, а також наслідки у сфері охорони довкілля від дії цієї УВТ взагалі та для різноманітних галузей і конкретних питань зокрема. Інколи потрібна обачність при тлумаченні цих наслідків, оскільки вони можуть, у першу чергу, базуватись на припущеннях цієї моделі. У свою чергу, це може призвести до думки, що вже вживається якийсь захід в рамках конкретної політики, хоча це є лише змодельованим припущенням, яке має певні наслідки, *за умови* його узгодження та впровадження. Економічні та соціальні наслідки, а також наслідки у сфері охорони довкілля дають дуже різнобарвну та складну картину. Можна розробляти різноманітні концептуальні заходи для подальшої оптимізації позитивних та пом'якшення негативних сталих впливів. Утримавшись від цього питання у Фазі 2, ми займатимемось ним у Фазі 3 та завершимо це дослідження наслідків підписання УВТ між ЄС та Україною в рамках Посиленої Угоди між ними в межах ОРСТО.

3 Підсумковий фінальний звіт

Вступ

Згідно Методичному посібнику про оцінку впливу зони вільної торгівлі на сталий розвиток, в цьому звіті пропонується до розгляду глибокий аналіз потенційного впливу переговорів по УВТ між Україною та ЄС в рамках Розширеної угоди. Цей звіт не містить інформації про переговорні позиції жодної з сторін; тут аналізується потенційний ефект від конкретних результатів переговорного процесу.

Для досягнення поставлених цілей в цьому звіті:

- глибоко аналізуються торговельні відносини між Україною та ЄС;
- за допомогою моделі CGE, вимірюється потенційний економічний ефект від УВТ;
- проводяться глибокі дослідження для вдосконалення результатів CGE, підключаються відповідні експерти, вносяться специфічні дані та інформація;
- розробляються загальні політичні рекомендації та пропозиції для другорядних заходів.

В дослідженні розглядаються два можливі сценарії розвитку УВТ: розширений (глибокий) УВТ та обмежений УВТ (обидві в короткостроковій та довгостроковій перспективах), а також вже згаданий економічний, соціальний та екологічний ефект, для оцінки якого використовуються головні та допоміжні індикатори.

Ретельно проаналізувавши усі галузі, ми дійшли висновку, що сільське господарство, металургія, машинобудування та електронна галузь, а також виробництво енергії є важливими галузями з точки зору виробництва товарів, в той час як транспорт, дистрибуція, телекомунікації та фінансові послуги є важливими галузями в плані їх масштабу, впливу на УВТ, соціального та екологічного ефекту, думки представників громадянського суспільства. Тому в цьому звіті ми аналізуємо п'ять галузей:

- Сільське господарство (включаючи декілька супутніх галузей);
- Металургія;
- Машинобудування та електроніка;
- Виробництво енергії;
- Торгівля послугами (включаючи декілька супутніх галузей).

Ретельно проаналізувавши суміжні питання та прогрес розвитку України на сьогодні, ми обрали наступні питання, беручи до уваги їх очікуваний вплив на торговельні потоки, тарифіковані рівні захисту, соціальний та екологічний вплив (позитивний), а також з огляду на те, що над певними питаннями вже триває робота

в рамках вступу України до СОТ (наприклад, що стосується санітарних та фітосанітарних заходів):

- Конкурентна політика;
- Державні закупівлі;
- Технічні стандарти.

На основі попереднього відбору галузей та суміжних питань ми переходимо до глибокого аналізу та політичних рекомендацій, зробленого та розроблених за участі представників громадянського суспільства (див. Розділ 3).

Розширена УВТ

При розгляді двох сценаріїв завдяки аналізу CGE та більш глибокому дослідженню галузі та суміжних питань стає зрозуміло, що завдяки розширеній УВТ Україна та ЄС отримають велику вигоду, що стосується здобутків в економічній, соціальній та екологічній сферах: покращення добробуту, збільшення виробництва та міжнародної торгівлі, збільшення зарплат, покращення охорони здоров'я, створення нових робочих місць та зниження рівня бідності. Однак не всі соціальні ефекти позитивні, також існують деякі негативні ефекти екологічного характеру. Їх потенційно можна нівелювати за допомогою другорядних заходів у розширеній УВТ. Результати загальної моделі наводяться в Таблиця 3.1. Очікуваний вплив базується на визначені сценаріїв із першої частини і не відображає переговорну позицію ЄС на переговорах по УВТ.

Таблиця 3.1 Результати макроекономічного моделювання CGE

Змінна величина	Україна	Росія	EU-27	ROW
Сценарій: Вступ до СОТ				
Добробут (% зміна)	0.654	0.018	0.006	0.006
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.058	0.364	8.526	24.847
Заробітня плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	0.814	-0.004	0.001	-0.001
Заробітня плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	0.839	-0.038	-0.001	-0.001
Сценарій 1: Розширена УВТ (короткострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	2.261	0.030	0.007	-0.001
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.060	0.364	8.526	24.846
Заробітня плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	2.496	0.049	0.009	-0.001
Заробітня плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	3.066	-0.028	0.009	-0.002
Сценарій 1: Розширена УВТ (довгострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	5.285	0.071	0.011	0.003
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.061	0.364	8.527	24.847
Заробітня плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	4.355	0.059	0.009	-0.003
Заробітня плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	4.970	-0.029	0.008	-0.003
Сценарій 2: Обмежена УВТ (короткострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	1.216	0.004	0.007	0.002
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.059	0.364	8.526	24.846

Змінна величина	Україна	Росія	EU-27	ROW
Заробітня плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	1.547	-0.003	0.006	-0.001
Заробітня плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	1.789	-0.053	0.006	-0.001
Сценарій 2: Обмежена УВТ (довгострокова перспектива) – включаючи СОТ				
Добробут (% зміна)	3.295	0.032	0.009	0.004
Дохід (фактори виробництва та податки) (млрд дол.США)	0.060	0.374	8.527	24.847
Заробітня плата кваліфікованої робочої сили (% зміна)	2.817	0.002	0.006	-0.002
Заробітня плата некваліфікованої робочої сили (% зміна)	3.093	-0.054	0.005	-0.002
* Усі значення наводяться в млрд. дол. США, окрім значень виражених у відсотках (%).				

Хоча загальний результат нашого моделювання є в цілому позитивним, є дві речі, про які необхідно пам'ятати. По перше, в короткостроковій перспективі найбільш вигідний сценарій може виявитись задорогим, що стосується наближення нормативної бази, інвестицій в нові та вдосконалені стандарти та методи виробництва, перерозподілу в межах однієї галузі (напр., переобладнання металургійного виробництва, санітарні та фіто-санітарні стандарти щодо м'ясної продукції та тваринних жирів, сертифікатна підготовка, зниження витрат пов'язаних з перетином кордону). Певні типи цих видатків переносяться в довгострокову перспективу. По-друге, навіть за умови позитивного загального ефекту зрозуміло, що одні галузі виграють, а другі втрачають, і в рамках одних галузей одні люди виграють, а інші втрачають.

Ми подбали про включення опису впливу на Україну і на Європейський Союз. Беручи до уваги великий вплив на українську економіку та порівняно малий вплив УВТ на економіку Європейського Союзу (яка значно більша за економіку України), існує природне упередження щодо України. Однак, в певних галузях та по відношенню до певних питань ми висвітлюватимемо певний вплив на ЄС (як то, наприклад, виноробну та пивоварну галузь, транспорт, державні закупівлі та металургійну галузь).

Економічний вплив УВТ на сталий розвиток

В цілому, **(первинний) економічний вплив УВТ** оцінюється приголомшливо позитивно для розширеної УВТ та дещо менш позитивно для більш обмеженої УВТ. Така розбіжність має місце через те, що за сценарієм розширеної УВТ ми припускаємо, що Європейський Союз і Україна максимально зменшують тарифи і досягають найвищих рівнів наближення регулятивної бази, що призводить, в свою чергу, до зменшення видатків на стандартизацію, видатків на перетин кордону, видатків на торгівлю послугами та притоку прямих іноземних інвестицій. Крім того, в довгостроковій перспективі економічний вплив більш позитивний ніж у короткостроковій. Причина цього криється в припущенні того, що капітал є мобільним лише в довгостроковій перспективі, що дає можливість капіталу отримати найвищу віддачу в економіці України лише в довгостроковій перспективі, - це у свою чергу призведе до зростання граничного продукту праці. Цей аналіз підкріплюється даними, наведеними в Таблиця 3.1, де показується, що

приріст добробуту є найбільшим в довгостроковій перспективі розширеної УВТ з 5,3% зростанням добробуту в українській економіці.

В різних галузях та при розгляді суміжних питань ми визначаємо основний очікуваний економічний вплив шляхсталий розвиток, що наведені в Таблиця 2.1.

Реальний дохід

Завдяки УВТ загальний ВВП на душу населення має зрости, більше при розширеній УВТ ніж при обмеженій, і більше в довгостроковій перспективі, аніж в короткостроковій. Очікується, що припущені покращення в конкурентній політиці призведуть до збільшення виробництва та ВВП на душу населення через підвищення продуктивності. Що стосується зернової галузі, то УВТ сприятиме її зростанню, якщо тарифна квота і експортні ціни суттєво знизяться. Зріст в м'ясопереробній галузі та галузі переробки тваринних жирів може відбуватись за умови належної імплементації санітарних та фіто-санітарних стандартів для наближення до стандартів якості та безпечності харчових продуктів ЄС, хоча цього варто очікувати в довгостроковій перспективі. Завдяки УВТ варто очікувати значного приросту ВВП на душу населення й в металургійній галузі. Дистрибуція та послуги в галузі комунікацій виграють, а транспортна та фінансові галузі покажуть негативний ефект реального доходу, який очікується через реструктуризацію галузей (наприклад, банківської галузі), консолідацію та існування економії масштабу. Добре налагоджена система державних закупівель може призвести до зросту в окремих галузях, де завдяки їй зростають ефективні інвестиції (наприклад, розбудова інфраструктури, транспорту, інвестиції в шпиталі, освіту). Очікується, що припущення щодо гармонізації технічних стандартів позитивно відобразиться на зрості в галузі переробки сільськогосподарської продукції, галузі машинобудування та електроніки, виробництва тканин та готового одягу, автомобілів та галузі сільського господарства завдяки зниженню вартості виконання поставлених вимог. Тим не менше, не варто недооцінювати витрати, пов'язані з гармонізацією, в короткостроковій перспективі.

В цілому, чиста додана вартість зросте внаслідок дії УВТ особливо в м'ясопереробній галузі та галузі переробки тваринних жирів (сільськогосподарська підгалузь), за умови наближення санітарних та фіто-санітарних стандартів, в металургійній галузі, в галузях машинобудування та електроніки, за умови достатнього наближення технічних стандартів. Покращення в галузі дистрибуції можуть призвести до другорядного позитивного ефекту щодо чистої доданої вартості в галузі роздрібної та гуртової торгівлі. Вдосконалення в області державних закупівель та технічних стандартів потенційно можуть призвести до підвищення чистої доданої вартості через зниження регуляторних видатків, які сприяють конкурентноспроможності, дозволяють фірмам брати участь в тендерах та збільшувати чисту вартість. Існує вірогідність того, що чиста додана вартість в галузях промисловості Європейського Союзу також збільшиться через (обмежене) переміщення виробництва на терени України.

Очікується, що споживачі отримають значну вигоду від УВТ здебільшого через дешевші ціни на сільськогосподарські та промислові продукти і послуги. В разі зниження тарифів на цукор не лише споживачі платитимуть за нього меншу ціну, але й кондитерська промисловість відчує на собі позитивний ефект від зниження ціни на цей основний інгредієнт у своєму виробничому процесі.

Змодельоване зниження тарифів в металургійній галузі, галузі машинобудування та електроніки призводить до зменшення цін на проміжну продукцію, що позитивно позначиться на рівні цін на споживчі товари у всіх галузях української економіки. Завдяки УВТ в сільськогосподарській галузі, за умови імплементації санітарних та фіто-санітарних стандартів, харчові продукти стануть більш безпечними, що може позитивно відзначитись на здоров'ї населення та навіть на тривалості життя. Що стосується промислових товарів, то за умови зниження технічних бар'єрів в торгівлі виробництво може стати більш ефективним та чистим, більше уваги приділятиметься безпеці на робочому місці та охороні здоров'я робітників. Залишається невизначеним очікуваний ефект від УВТ в енергетичній галузі. Боротьба за екологічно безпечні способи виробництва енергії стане більш помітною. Це позитивно позначиться на здоров'ї споживачів, але через зовнішні чинники добування вугілля за допомогою нинішніх технологій може продовжитись і навіть збільшитись (принаймні в короткостроковій перспективі), а це не можна віднести до позитивного ефекту з точки зору сталого розвитку. Зниження цін на транспортні послуги через послаблення транспортної та інфраструктурної монополії держави може покращити якість надання транспортних послуг. Це стосується також й фінансових послуг, де з більш прозорі стандарти та регулятивна база покращать довіру споживачів до цієї галузі. Очікується, що державні закупівлі сприятимуть державним капіталовкладенням, які значно ефективніші та приносять більшу віддачу від сплачених податків, що позитивно позначиться на інфраструктурі, будівництві, фінансових послугах та комунікаціях. Зрештою, зниження цін в українській економіці може відбутись завдяки наближенню технічних стандартів до законодавства ЄС. Споживачі Європейського Союзу також відчують на собі позитивний ефект через зростання торгівлі з Україною здебільшого в сфері сільськогосподарської продукції та виробництва сталі. Це, знову ж таки, знизить ціни на споживчі товари і сприятиме появі більшого вибору.

Як вже зазначалось в параграфі про вплив на споживачів, сценарій задіяння УВТ прогнозує зниження цін в економіках України та Європейського Союзу завдяки економії масштабу. В м'ясопереробній галузі та підгалузі переробки тваринних жирів ціни знижуються з огляду на рівень наближення стандартів виробництва України до правил безпеки харчових продуктів Європейського Союзу. Очікується, що ціни на цукор суттєво знизяться; ціни на пиво та вино також знизяться з огляду на збільшення міжнародної конкуренції. Зниження цін на металургійну та машинобудівну продукцію матиме позитивний вплив на галузі, яким потрібен метал та машини для власного виробництва, також в країнах ЄС. Вплив на ціни на електроенергію не визначений через існування інших чинників, не визначених в УВТ, які мають значну вагу. Енергетична безпека України та ЄС може покращитись завдяки УВТ, за умови належного розгляду в Розширеній угоді. В сфері послуг міжнародна конкуренція може призвести до зниження цін. За умови

наближення технічних стандартів до законодавства ЄС в таких галузях, як сільське господарство, виробництво тканин та готового одягу, автомобілів та машинобудування, виробництво електроніки та харчових продуктів, може спостерігатись зменшення видатків на приведення у відповідність та митний контроль. Очікується, що це сприятиме збільшенню товарообороту між країнами ЄС та Україною, а також зниженню цін.

Що стосується сільськогосподарських продуктів, то розмаїття товарів має зрости (наприклад, пропозиції по різних сортах м'яса, вина, пива, фруктів та овочів). Це стосується також кондитерської промисловості, де цукор є головною сировиною виробництва. У таких виробничих галузях, як металургія, машинобудування та електроніка, розмаїття проміжних продуктів може покращитись завдяки інтеграції української економіки в світові (і особливо європейські) мережі виробництва сталі, машин та приладів. Споживачі матимуть більший вибір електротоварів та електронного обладнання завдяки лібералізації галузі виробництва електроніки. Позитивний ефект на роздрібну та гуртову дистрибуцію також сприятиме збільшенню вибору товарів. Ми очікуємо значне збільшення пропозиції послуг фінансового сектору, як від закордонних, так і від національних фінансових установ, котрі надаватимуться українським та транснаціональним споживачам, а також малим та середнім підприємствам.

Накопичення основного капіталу

Валове накопичення основного капіталу, загальна вартість приросту основного капіталу місцевих виробничих підприємств, - є найбільш широко застосовуваним терміном по відношенню до матеріальних активів, таких як заводи та машинобудівне обладнання, машини, благоустрій територій та будівлі (виключаючи їх амортизацію). Сюди також відносяться інтелектуальна власність та відкриття родовищ корисних копалин. Очікується, що УВТ матиме вплив на валове накопичення основного капіталу в зерновій підгалузі через інвестиції в модернізацію виробничих методів, включаючи оновлення парку машин на фермерських господарствах. Більшість інвестиційних капіталовкладень в довгостроковій перспективі піде на модернізацію металургійної та машинобудівної галузей. Для європейського капіталу тут існують великі інвестиційні можливості. Крім того, до енергетичного сектору очікується прихід значних інвестицій, де вони сьогодні вкрай необхідні для глибокої реструктуризації галузі (виробництво електроенергії за допомогою мартенівських печей, застарілі вугільні підприємства, небезпечні ядерні електростанції тощо). Вірогідно, енергетичну галузь буде включено до розширеної УВТ. Очікується, що устаткування транспортної галузі буде модернізоване відповідно до екологічних стандартів ЄС (Євро-5) в рамках УВТ; це також відповідає заходам зі зниження рівня концентрації вуглецю в атмосфері. Вдосконалена конкурентна політика, де було зменшено рівень державної допомоги та послаблено антитрастову політику, так само як і вдосконалена система державних закупівель та гармонізація технічних стандартів, сприяють більшому накопиченню основного капіталу. Що стосується останнього, то процес регуляторної гармонізації технічних стандартів може зробити такі галузі, як сільське господарство, виробництво тканин та готового одягу, автомобілів та машинобудування, виробництво електроніки та харчових продуктів, більш

привабливими для європейських інвестицій, оскільки ці галузі отримають з часом доступ до європейських ринків.

Очікується, що в пивоварній та виноробній галузях, а також в зерновій підгалузі сільського господарства, накопичення приватного та державного капіталу матиме позитивний ефект. Крім того, накопичення приватного капіталу заохочується і має великий потенціал в металургійній галузі. Накопичення приватного капіталу може мати екологічний ефект, тобто виробництво в цій галузі в довгостроковій перспективі стане чистішим.

Для позитивного впливу УВТ на економіку прямі іноземні інвестиції мають ключове значення оскільки вони можуть сприяти розвитку галузей України, яким не вистачає власних внутрішніх (обмежених) коштів. З ПП приходять сучасні стандарти та нові (читай чистіші) технології виробництва. ПП можуть підтримати пивоварну та виноробну галузі, допомогти наблизити санітарні та фіто-санітарні стандарти до рівнів ЄС, а також сприяти модернізації технологій та імплементації чистіших та більш ефективних методів виробництва, які використовують менше енергії в металургійній, хімічній, машинобудівній та електронних галузях. ПП в енергетичну галузь можуть використовуватись для нових і «самостійних» проєктів, та модернізації виробництва електроенергії, включаючи вдосконалення стандартів безпеки на робочому місці. Очікується, що УВТ збільшить притік ПП в сферу послуг завдяки її лібералізації, що дозволить , проводити поглинання, залучати нових акціонерів та інше. Наші розрахунки свідчать про те, що чим більший приріст індексу бізнес-середовища (Business Climate Index), тим більші очікувані прямі іноземні інвестиції в Україну. Українські фінансові послуги можуть потенційно також надаватись на фінансових ринках країн Європейського Союзу та інших країн. Якщо розширена УВТ включає в себе положення про вдосконалення процедур державних закупівель, то завдяки їм до участі в тендерах може залучатись більша кількість іноземних компаній. Підвищення технічних стандартів сприяє більшому залученню іноземних інвестицій в ті галузі, стандарти яких наближено до стандартів ЄС для отримання експортних дозволів на європейські ринки. Потреба України в ПП дає європейським компаніям великі інвестиційні можливості в найближчі роки.

Торгівля

В цілому, торговельний баланс для України покращиться, в той час як для Європейського Союзу відносно погіршиться. В абсолютному виразі, значно збільшиться об'єм європейського експорту в Україну. Однак, беручи до уваги той факт, що торговельний баланс Європейського Союзу в більш ніж 100 разів більший за український, вплив на ЄС буде незначним. Покращення торговельного балансу України очікується в зерновій, м'ясопереробній галузях, галузі переробки тваринних жирів (в залежності від масштабу угоди про санітарні та фіто-санітарні стандарти, якщо її буде включено до УВТ і ЕА), машинобудівній та електронній галузях, металургійній галузі та дистрибуції. Очікується, що пивоварна та виноробна справа, виробництво цукру, надання транспортних та фінансових послуг, - це саме ті галузі ЄС, де, як очікується, імпорт зростатиме швидше за експорт. Покращення конкурентної політики в Україні може збільшити

конкурентноспроможність українських підприємств, що й надалі покращить торговельний баланс.

УВТ може призвести до значного збільшення об'ємів торгівлі зерновими (за умови значного зниження тарифів), цукром, металопрокатом, продукцією машинобудівної та електронної галузей. Ріст торгівлі є обмеженим, а динаміка зростання у транспорті та фінансовій сфері є негативною. В цілому, надходження прямих іноземних інвестицій, конкурентна політика, зменшення кількості митних процедур, більш чіткі та прозорі процедури державних закупівель та гармонізація технічних стандартів є горизонтальними аспектами, які, як ми очікуємо, призведуть до значного поживлення торгівлі між Україною та ЄС завдяки більшому розумінню та взаємному визнанню якості продукції Україною та ЄС.

Умови торгівлі (terms of trade) стосуються економіки України в цілому, тому важко визначити загальний вплив УВТ на умови торгівлі виходячи лише з сукупності наслідків для окремих галузей економіки. З огляду на ціни на імпорт, умови зовнішньої торгівлі цукром та транспортними послугами погіршаться, а умови торгівлі продукцією металургійної, машинобудівної та електронної галузей покращаться. Не видається можливим дати загальну оцінку через брак інформації по всіх галузях української економіки.

Вплив соціальної сфери на сталий розвиток УВТ

В цілому, вплив на соціальну сферу тісно пов'язаний з впливом на економічну сферу, що передбачає збільшення зайнятості в Україні та ЄС і збільшення заробітної платні, хоча результати CGE можуть встановити верхню межу для цього ефекту. Збільшення зайнятості на перших етапах незначне і більш помітне в довгостроковій перспективі, в той час як рід занять – необхідні навички та попит на певний рівень навичок – може змінюватись. У відносному вираженні збільшення зайнятості для ЄС є дуже малим, хоча в абсолютному вираженні воно є великим. Збільшення заробітної плати, що є позитивним фактором як для ЄС, так і для України, є важливим, зважаючи на різницю в розподілі регіональних доходів в Україні. Збільшення можливостей працевлаштування та підвищення заробітної платні повинні призводити до зменшення рівнів бідності і можуть мати пом'якшуючий ефект на міграцію робочої сили. Іще раз варто зауважити, що прогнозовані ефекти проявляться значно сильніше в довгостроковій перспективі при розширеній УВТ, аніж в короткостроковій перспективі, а перехід від короткострокової до довгострокової перспективи може принести втрати окремим групам населення або регіонам.

УВТ також має в цілому покращити умови праці, стандарти охорони здоров'я та безпеки (через регуляторне наближення), а також якість праці згідно показників належних умов роботи (decent work), визначених ЄС та Міжнародною організацією праці. Цей вплив буде прямим через потребу пристосовуватись та відповідати стандартам ЄС та опосередкованим через те, що УВТ заохочуватиме та прискорюватиме реструктуризацію та модернізацію певних галузей, де сьогодні використовуються застарілі (і більш небезпечні) технології та методи виробництва.

Зрештою, зростання потенціалу в певних галузях може стимулювати інвестиції, підприємницьку діяльність та індивідуальну трудову діяльність, що сукупно матиме потенційно позитивний вплив на рівень доходів та викорінення бідності.

В довгостроковій перспективі збільшення зайнятості, особливо збільшення заробітної платні та якості роботи, може знизити міграцію робочої сили і зокрема найгірші форми цієї міграції: нелегальну міграцію та рабовласницьку торгівлю жінками для занять проституцією. А тому необхідно покращити становище найбільш незахищених верств населення в українському суспільстві (некваліфікованих робітників, людей без освіти та бідняків, особливо жінок).

Бідність

В Україні бідність переважає у сільськогосподарських регіонах. Стандартні результати для УВТ щодо сільськогосподарського сектору передбачають підвищення рівнів як зайнятості, так і заробітків, що стане більш явним у довгостроковій перспективі. Це означає, що можна зменшити рівень зубожіння як за кількісними, так і за якісними показниками, також вдаючись до принципів вживання запобіжних заходів, про що йтиметься далі у Главі 16 цього дослідження. Позитивний ефект можна побачити найчіткіше у секторах, що виробляють збіжжя, м'ясо та тваринні жири, а також у садівництві. Гармонізація технічних стандартів може у майбутньому сильно підвищити показники продуктивності сільського господарства, що призведе до подальшого зменшення бідності. Також розширення можливостей для працевлаштування у таких галузях, як металургія, машинобудування та електроніка, електроенергетика та надання послуг з продажу електроенергії дає такі наслідки, як збільшення можливостей для ліпшого працевлаштування та підвищення рівня прибутків, таким чином звужуючи масштаби бідності. Проте, особливо у короткотерміновій перспективі, широкомасштабна реструктуризація вугільної промисловості – можливий результат УВТ – може негативно впливати на показники рівня бідності у регіонах, де зосереджено підприємства цієї галузі, оскільки завдяки цьому зростає рівень безробіття у такій галузі, в якій не так легко перемістити працівників до інших галузей чи секторів.

Коефіцієнт Джині – показник, що характеризує ступінь відхилення фактичного розподілу доходів від абсолютної рівності чи нерівності для окремої країни: чим вищим є коефіцієнт Джині, тим більшою є розбіжність між заможними та бідними. Оскільки найнижчі показники доходів припадають на сільську місцевість та сільськогосподарський сектор, прогнозований вплив з боку будь-якої УВТ в плані покращення показників рівнів зайнятості та розмірів заробітків у цьому секторі можуть сприяти поліпшенню коефіцієнта Джині – в залежності від сукупного обсягу цих наслідків.

Однак поліпшення коефіцієнту Джині в найбільшому ступені залежить від питань, які не обов'язково безпосередньо стосуються УВТ, таких як податкова система та система освіти, структура власності та прибутковість факторів виробництва. Будь-яка УВТ призведе до підвищення рівня відкритості, конкуренції та наближення

стандартів та нормативних актів, у свою чергу ще більше сприяючи реструктуризації та модернізації як певних галузей зокрема, так і української економіки в цілому. Сама по собі вона спроможна напряду вплинути на ці системи та структури, таким чином зменшуючи різницю в доходах. Стосовно УВТ між ЄС та Україною, то жодних наслідків не можна передбачити щодо коефіцієнту Джині для ЄС.

Завдяки різноманітним механізмам, очікується, що УВТ матиме певні наслідки на рівні окремих регіонів України. Наслідки на рівні окремих регіонів є важливими для цієї країни через політично чутливі питання та завдяки програмам зі зменшення бідності та регіонального розвитку. Зростання сільськогосподарського виробництва – хоча й не таке значне у короткій перспективі – має тенденцію позитивно впливати (переважно у Західній Україні) на сільськогосподарський ландшафт. Якщо прямі закордонні інвестиції призводять до покращення показників виробництва у виноробній галузі, то зиск мають регіони з поширеним виноробством на півдні України. Якщо така УВТ веде до зростання важливості металургії та машинобудування, які переважно розташовано на Півдні (та Сході) України, це має призвести до покращення ситуації з працевлаштуванням та зростанням рівнів доходів у цих регіонах. Ймовірне закриття вугільних копалень через екологічні причини та завдяки змінам у структурі енергетики, які стануть наслідком укладання будь-якої УВТ, та призведе до значних негативних соціальних та економічних наслідків на Сході України, де проживає і працює переважна кількість шахтарів. Розвиток послуг із продажу товарів народного споживання має регіональний ефекти такого характеру, що від цього більше виграють промислові регіони України, порівняно із сільськогосподарськими регіонами. Розвиток послуг зв'язку, як очікується, більш важливим буде для великих міст, радше ніж для сільської місцевості, якщо не супроводжуватиметься запобіжними додатковими заходами. Також конкурентна політика може дати результати на регіональному рівні завдяки скороченню державної допомоги конкретним галузям та посиленням антимонопольної політики в інших (наприклад, субсидії для вугільної промисловості, субсидії для металургії, сільського господарства, монополії на надання транспортних послуг).

Для ЄС можливі також певні наслідки на регіональному рівні, при цьому найбільшого впливу зазнають країни, що межують з Україною, аніж віддалені члени ЄС. Наприклад, у деяких країнах – «нових» членах ЄС сільськогосподарське виробництво може зазнавати певного тиску від дії УВТ, у той час, як зиск матимуть транспортні галузі.

Здоров'я

Середня тривалість життя зростає, коли поліпшуються умови життя взагалі. Одним з наслідків наближення регуляторної бази щодо санітарних та фітосанітарних стандартів до їх відповідності правилам ЄС щодо контролю безпеки харчових продуктів та узгодження технічних стандартів для промислової продукції з рівнями, прийнятими у ЄС, є підвищення якості продукції. Це означає, що ситуація з контролю за безпекою продукції та аспектами охорони здоров'я в Україні та в ЄС

покращується. Ці обидва наслідки призводять до збільшення середньої тривалості життя. Також очікувані покращення умов праці, техніки безпеки та якості роботи на промисловому виробництві та у сільському господарстві призведуть до збільшення середньої тривалості життя. З іншого боку, такі негативні для природи наслідки, як підвищення рівнів викиду в повітря як CO₂ з SO₂, так і більшої кількості хімічних речовин, а також зростаюче забруднення води та забруднення відходами призводить до того, що довкілля стає дедалі менш сприятливим для здоров'я, а середня тривалість життя скорочується. Взагалі, якщо бідність зменшується, а сукупний дохід зростає, у людей стає більше грошей, і вони ведуть більш здоровий спосіб життя, що як наслідок має довшу середню тривалість життя. Для шахтарів будь-яка УВТ, що поліпшує виробничі технології, умови праці та безпеку виробництва, може справити значний позитивний вплив на їхню середню тривалість життя. Покращення практики державних закупівель, що є наслідком цієї УВТ може позитивно вплинути на середню тривалість життя у довготерміновій перспективі завдяки підвищенню якості закупівель у таких сферах як побудова доріг, покращення інфраструктури, обслуговування лікарень, надання послуг тощо. Для ЄС нами не визначено жодного значного ефекту.

Дослідженням виявлено, що вищий рівень доходів (у цьому випадку для України завдяки даній УВТ) може мати як наслідок купівлю кращої та більш різноманітної харчової продукції та – виходячи з дослідження співвідношення між доходами та способом життя – більш здоровий спосіб життя. У багатьох галузях техніка безпеки на виробництві та умови праці поліпшаються завдяки даній УВТ. Осучаснення виробничих методів, а також модернізація автотранспортних засобів та літаків, інвестиції у шляхову, залізничну та аеропортну інфраструктуру призведе до більшої безпеки на автошляхах, на залізничному та повітряному транспорті. Негативний ефект виникає через різноманітні природоохоронні аспекти, які стосуються забруднення повітря, викидів в атмосферу парникових газів, збільшення кількості відходів, а також кількості хімічних речовин у повітрі. Охорона здоров'я материнства та здоров'я дитини, як очікується, поліпшиться завдяки зростанню рівня доходів та більшої прозорості процедури державних закупівель для тих лікарень, які спеціалізуються на проблемах охорони здоров'я материнства та здоров'я дитини. Хоча трудова міграція працівників сфери охорони здоров'я (особливо акушерів та педіатрів) може мати негативні наслідки, слід відзначити, що така міграція все ще обмежена, доти, доки українські дипломи та свідоцтва про освіту все ще не визнаються у ЄС.

Хоча наявний процес старіння населення через низький рівень народжуваності та високий рівень смертності є незалежним демографічним процесом, будь-яка УВТ з ЄС може опосередковано впливати на цей процес. Ступінь такого впливу, однак, не варто переоцінювати. Як позитивне явище можна зазначити, що покращення у загальній (системі) охороні здоров'я може знизити рівень смертності, у той час, коли такий негативний фактор, як трудова міграція може надалі скорочувати частку працездатного населення та доступність фахівців зі сфери охорони здоров'я.

Нами не було виявлено жодних прямих зв'язків між цією УВТ та доступом до послуг охорони здоров'я. Тим не менш, опосередковано, вищі доходи полегшують доступ до послуг охорони здоров'я, а поліпшені процедури державних закупівель

сприяють підвищенню якості споруджуваних лікарень та інших будівель, пов'язаних із системою охорони здоров'я. Лібералізація у сфері послуг, включаючи форму 4, може призвести до міграції хірургів, лікарів та інших фахівців сфери охорони здоров'я.

Очікується опосередкований позитивний вплив механізмів державних закупівель на якість та доступність санітарно-профілактичних заходів. Також, якщо УВТ веде до зменшення масштабів бідності та робить українське село більш відкритим, очікується поліпшення якості санітарно-профілактичних заходів. Для ЄС нами не визначено жодних наслідків.

Через покращення українських санітарних та фітосанітарних стандартів унаслідок дії цієї УВТ, в результаті досягається наближення стандартів ЄС щодо безпеки харчових продуктів, а м'ясо, фрукти та збіжжя матимуть вищу якість та підвищений рівень поживності. Технічна модернізація промисловості з переробки сільськогосподарської продукції матиме той самий ефект.

Освіта

Скорочення масштабів бідності та зростання доходів, як очікується, матиме позитивний наслідок для кількості учнів, зарахованих до навчальних закладів, оскільки менше дітей потребуватимуть додаткового підробітку для забезпечення потреб сімей у неповнолітньому віці. Цей ефект є середньо- та довготерміновим, на який також сильно впливає загальна політика України в сфері освіти (наприклад, важливість програми ООН «Цілей розвитку тисячоліття»). Однак, у короткотерміновій перспективі лібералізація торгівлі призводить до зростання конкуренції у більшості галузей української економіки, що призведе до реструктуризації як в межах окремих галузей, так і міжгалузевих зв'язків. Таким чином, з одного боку, це означає, що можуть змінюватись професійні навички та рівень вправності, що потрібні для конкретних галузей, у той час, коли, з іншого боку, трудові ресурси будуть змушені переходити зі збиткових до прибуткових галузей. Обидва ефекти ставлять питання необхідності адаптації української системи освіти, не лише в плані якості існуючих систем базової та середньої освіти, але також в плані потреб дорослого населення, професійно-технічної освіти, фахової освіти та перепідготовки тощо. Для політики в сфері освіти в ЄС та для освітніх установ існують можливості для співпраці (наприклад, через спільні програми), які можуть слугувати обопільним інтересам.

Зменшення масштабів бідності, збільшення попиту на ринку праці та як наслідок збільшення кількості зарахованих до навчальних закладів учнів матиме довготермінові позитивні наслідки для рівня освіти. Однак, не було виявлено жодних швидких наслідків від цієї УВТ для рівня освіти, ані для України, ані для ЄС.

Питання регулювання праці (включно з працевлаштуванням та пристойними умовами роботи)

Взагалі очікується, що рівень безробіття падатиме. Проте, це не стосується усіх галузей, оскільки в Україні рівень безробіття є лише однією стороною медалі, у той час, коли значна частка українського населення на бере участі у ринку праці, а тому не є зареєстрованою як безробітні. Проектні розрахунки слід тлумачити з певним ступенем обережності, особливо стосовно конкретних галузей. Таким чином, хоча цією моделлю передбачено значні позитивні здобутки для України у сфері працевлаштування, ці наслідки можуть бути насправді скромнішими, особливо у короткотерміновій перспективі. З одного боку, наявний показник рівня економічної активності робочої сили є низьким, передбачаючи, що покращення пропозиції на ринку праці може призвести до «повернення» більшої кількості людей на офіційний ринок праці, а офіційні показники безробіття залишаться на тому самому рівні або навіть збільшаться. З іншого боку, у багатьох компаніях працює більше людей, ніж насправді потрібно. Виробництво, продажі та зростання експорту, таким чином, не перетворюються одразу на нові робочі місця, але радше призведуть до підвищення продуктивності існуючої робочої сили.

Окрім того, у окремих галузях ця УВТ не вплине значно на зміни напрямку до більшої структурної та поточної перебудови та процесів модернізації. Таким чином, наприклад, у довготерміновій перспективі кількість робочих місць у галузі сільського господарства, як очікується, зменшиться, оскільки відбувається модернізація галузі і вона стає дедалі більш ефективною, а зайнята робоча сила перетікає до промислового виробництва та сектору послуг.

Ймовірно, що на рівні галузі та окремих її підсекторів наслідки будуть різними. Для сільського господарства наслідки у сфері працевлаштування будуть негативними у короткотерміновій перспективі та позитивними у довготерміновій, у той час, як з часом може змінюватись характер роботи (вона може ставати більш технологічно насиченою). Зайнятість у підгалузях виробництва м'яса та тваринних жирів зростатиме, якщо санітарні та фітосанітарні стандарти наближуватимуться до рівня своїх аналогів у ЄС. Також для металургії та машинобудування й електроніки нами очікується зростання рівня зайнятості. Енергетична галузь демонструє змішані результати, при тому, що рівень зайнятості зростає у підгалузі виробництва електроенергії, але зменшується у вугільній та нафтогазовій сферах. Для енергетичної галузі потрібна глибока реструктуризація, тому передбачається зниження ролі безпосередніх наслідків для зайнятості від імплементації цієї УВТ. Особливо очікується, що вугільна галузь переживатиме зниження рівня зайнятості (частково) через саме цю УВТ. Очікується зростання рівня безробіття у галузях транспортній та фінансових послуг, але лише до обмеженого рівня. Можна нехтувати коливаннями в сфері зайнятості у галузі послуг зв'язку, а для галузі послуг торгівлі динаміка позитивна. Зростання конкуренції повинно призвести до нижчих вихідних показників та до зростання безробіття пізніше, особливо у малоконкурентоспроможних підсекторах (наприклад, у транспортній галузі, а також виробництва м'яса та тваринних жирів). У довготерміновій перспективі конкуренція є добрим явищем для показників зайнятості, оскільки вона тримає в певних межах зростання заробітних плат та підвищує продуктивність. Очікується,

що технічні стандарти матимуть позитивний вплив (за умови їхньої гармонізації) на зайнятість у сільському господарстві, виробництві тканин та готового одягу, автомобільного транспорту та машинобудування, а також в електронній промисловості та виробництві продуктів харчування, тому що наближення стандартів може призвести до відкриття нових, більших ринків та до зниження витрат на дотримання вищих стандартів.

Для ЄС ми очікуємо дуже незначні наслідки, переважно на регіональному рівні. Виходячи зі змодельованих наслідків, всеосяжного аналізу та залучення громадського суспільства, ми бачимо в основному вигоди для фінансового сектору, транспортного сектору та цукрової промисловості, якщо проаналізувати сценарій розширеної УВТ. Однак, також дуже незначні позитивні наслідки спостерігаються у галузі виробництва шкіряних товарів, напоїв та тютюнових товарів у ЄС. Є негативні наслідки, якими можна нехтувати, у виробництві готового одягу, рослинних олій та жирів, а також видобутку нафти та виробництва нафтопродуктів у ЄС, оскільки завдяки УВТ Україна отримає незначні переваги по цих напрямках.

Виходячи із вищевказаного, вплив УВТ на можливості для працевлаштування буде, з одного боку, мати місце для однотипних видів робочих місць, а також, з іншого боку, для нових та/або відмінних видів робочих місць. Зростання кількості робочих місць спостерігатиметься у металургії, галузях машинобудування та електроніки завдяки збільшенню обсягів продукції цих галузей. У той же час, очікується зменшення пропозиції працевлаштування у вугільній галузі та у деяких галузях надання послуг. Приклади другого типу наслідків охоплюватимуть сільське господарство, фінансові та транспортні послуги. Характер зайнятості у сільському господарстві зміниться завдяки механізації. Це передбачатиме певні професійні навички, потрібні для таких видів роботи, наприклад, використання нових тракторів та машин (наприклад, гідравлічних чи електронних механізмів), інформаційно-технологічні навички для адміністративних та управлінських цілей, знання про дозування, використання та обліку пестицидів і добрив тощо, а також набуття певних сертифікатів (наприклад, за проектом EUREP-GAP). Очікується, що політика щодо державних закупівель та конкуренції народжуватиме нові можливості для працевлаштування у довготерміновій перспективі.

Для ЄС є можливості для працевлаштування у галузях виробництва цукру та кондитерській, у галузі виробництва напоїв (переважно пива та вина), а також у тютюновій галузі. У секторі послуг більшість можливостей для працевлаштування створено у секторі фінансових послуг.

Очікується, що рівень заробітків знижуватиметься у секторах фінансових послуг та транспортних послуг, і це ж стосується вугільної галузі. Передбачається, що у сільськогосподарському секторі будуть змішані наслідки для рівня заробітків, при тому, що у підгалузі виробництва м'яса та тваринних жирів наслідки будуть позитивними, якщо санітарні та фітосанітарні стандарти будуть гармонізовані. Політика щодо конкуренції призведе до меншого ступеня захищеності та тиску щодо зменшення рівня заробітків. У довготерміновій перспективі, політика конкурентоспроможності перетворить українські підприємства на більш конкурентноспроможні на світовому ринку, а збільшення продуктивності призведе

до підвищення рівня заробітних плат. Як уже пояснювалось вище, загальне підвищення рівня заробітних плат повинно призвести до зменшення масштабів бідності та покращення рівнів охорони здоров'я та освіти.

У ЄС у цілому заробітки також зростатимуть, хоча й несуттєво.

Послуги та переробна промисловість, котрі мають високий рівень мінімального ефективного масштабу (minimum efficient scale) я, (наприклад, металургія, хімічна промисловість, машинобудування), характеризуються незначними можливостями для здійснення індивідуальної трудової діяльності внаслідок мінімальних обсягів інвестування, необхідних для того, щоб розпочати успішний бізнес. Однак, у сільському господарстві та різноманітних секторах галузі послуг (зв'язок, фінанси) такі можливості існують. Ця УВТ матиме позитивний вплив на індивідуальну трудову діяльність у цих галузях, якщо паралельно значним чином скорочуватиметься зарегульованість та бюрократія у сфері організації нових видів бізнесу. Оскільки саме бюрократичні затрати, пов'язані із перетином кордону та стандартизацію, будуть скорочуватись через УВТ.

Загалом, очікується підвищення продуктивності через різні причини. Для України, по-перше, покращення конкурентоспроможності завдяки укладанню цієї УВТ змусить підприємства та галузі ставати більш ефективними, щоби вижити. По-друге, збільшення інвестицій у (нові) виробничі технології та модернізоване й чистіше виробниче обладнання, наукові дослідження та розробки як наслідок укладання цієї УВТ призведе до підвищення рівнів продуктивності. Врешті, вдосконалені процедури державних закупівель призведуть до покращення конкуренції та стимулюватимуть поліпшення діяльності конкурсантів. Ці наслідки будуть особливо помітні у конкретних (під)галузях. Стосовно сільського господарства (тваринництва), ще й досі існує значна неефективність багатьох підприємств, де вигодовуються свині й велика рогата худоба, та застарілі методи виробництва, як засвідчили опитані фахівці галузі. Така неефективність потенційно щезатиме завдяки укладанню цієї УВТ. Очікується, що металургія та машинобудування підвищать рівень продуктивності з часом, коли з'являться інвестори. У свою чергу, вища продуктивність дозволить підвищувати заробітну платню у різних галузях української економіки. Цією УВТ передбачається, що енергетична галузь стане більш продуктивною завдяки ширшому використанню газу та покращенню ефективності функціонування енергетичної галузі при виробництві електроенергії. Щодо ЄС, то капітал з ЄС буде рушійною силою підвищення продуктивності та рівня доходності капіталу.

Посилення політики конкурентоспроможності є складовою будь-якої УВТ між ЄС та Україною і передбачає доволі суперечливі соціальні наслідки. Ключові питання, котрі слід обговорювати при розробці майбутньої УВТ, – державна допомога, антимонопольна діяльність та державні монополії – повинні сприяти підвищенню ступеня конкуренції у більшості монополізованих галузей та в цілому поліпшенню конкурентоспроможності українських підприємств. Це могло б призвести до тиску зверху вниз на ціни на роздрібні товари та послуги. З іншого боку, підвищена конкуренція також створює тиск, спрямований на зменшення затрат та підвищення продуктивності праці, таким чином, призводячи до потенційного скорочення зайнятості. Очікується, що такі наслідки найбільш проявляться у галузях з високим ступенем монополізації та там, де домінує державна власність, таких, як транспорт

та телекомунікації, енергетика та вугільна промисловість. Усе це матиме довготривалі наслідки.

Ця УВТ чітко визначає як головний пріоритет під час переговорів питання сталого розвитку. Ми припустили під час моделювання ситуації те, що скорочуватимуться розбіжності у технічних стандартах, що буде досягнуто через прийняття технічних стандартів ЄС. Не автоматично, але як додаток до існуючої УВТ, можна розробляти концептуальні заходи для охоплення різних аспектів охорони довкілля, охорони здоров'я та аспектів техніки безпеки стосовно робочого місця та методів праці. Опосередковано реструктуризація та модернізація повинні призвести до прийняття більш безпечних і чистіших технологій та умов праці у таких галузях, як металургія, машинобудування та електроніка, транспорт та вугільна промисловість. В енергетичній галузі планується покращення стандартів безпеки та їх моніторинг, а також впровадження тих, що стосуються атомної енергетики. Подібним чином приток прямих закордонних інвестицій призведе до оновлення машинних парків, впровадження методів чистішого виробництва, підвищення рівня охорони праці та підвищення стандартів охорони здоров'я на робочому місці, наприклад, завдяки схемам корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) з боку закордонних інвесторів. Для ЄС можлива наявність дуже незначних конкурентних тисків на регіональному рівні, але загалом ЄС служить для України прикладом стандартів якісної роботи.

Вплив цієї УВТ на права на робочих місцях та соціальний захист проявлятиметься завдяки прийняттю стандартів та притоку прямих іноземних інвестицій (дивись вище коментар щодо КСВ). Однак, ймовірно, що більшість наслідків виявляться опосередкованими та потребуватимуть вживання спеціальних запобіжних заходів, що оцінюватиметься у Розділі 16. Підходом ЄС у цій УВТ є надання українським робітникам рівних прав з тими, якими користуються робітники у ЄС, а забігаючи наперед до Розділу 16, соціальний захист ймовірніше буде предметом більш поглибленої угоди.

Не встановлено жодних прямих наслідків укладання цієї УВТ для соціального діалогу. Однак, взагалі, ця УВТ призведе до реструктуризації української економіки, до здобутків і втрат по різних галузях, та зачепить висококваліфікованих і малокваліфікованих працівників. Ймовірно, що це призведе до більш активного залучення соціальних партнерів до захисту та відстоювання прав найманих працівників. Звичайно, таке активне залучення залежатиме від їхньої спроможності розширювати межі своєї компетенції та бажання української влади вступати у подібний діалог.

Рівність

Як було імітовано при аналізі обчислюваної моделі загальної рівноваги (відомі у закордонній літературі як CGE, тобто Computable General Equilibrium models), основний ефект від УВТ для гендерної рівності наступить завдяки очікуваному значному зростанню показників зайнятості у таких галузях, як текстильна та виробництво готового одягу (якщо вирівняно технічні стандарти). Через те, що

багато жінок працює у цих галузях, відчуватиметься позитивний вплив на гендерну рівність у плані рівня економічної активності. Однак, заробітки у цій галузі зазвичай є одними з найнижчих, а умови праці залишаються питанням для дебатів на міжнародному рівні, оскільки в галузі часто зайняті молоді жінки, які, як вважається, обходяться дешево, є покірними та часто не є членами профспілок. Такий ефект в залежності від розриву доходів може бути обмежений або навіть відємний, у той час, коли трудові права можуть також відчувати тиск.

Не виявлено наслідків від укладання цієї УВТ для гендерної рівності в освіті.

Наслідки з точки зору екологічної стійкості

Стосовно впливу на довкілля, збільшене виробництво, зростання економіки та рівнів зайнятості потенційно мають від’ємні наслідки для довкілля, якості повітря, біологічного розмаїття, використання ґрунтів, споживання води та загальної якості довкілля.⁸ Ця УВТ, однак, може містити положення про підвищення стандартів охорони довкілля та включати довкілля як суттєвий фактор довготермінового розвитку на початковій стадії – це буде зроблено у Главі 19. Також деякі питання потребують вирішення на більш деталізованому рівні з тим, щоб показати чіткіші наслідки.

Атмосфера

Зростання у галузях машинобудування, енергетичній та транспортній ймовірно призведе до негативних впливів на довкілля по показниках викидів CO₂ (енергетика у короткотерміновій перспективі), а також викидів парникових газів взагалі. Для галузей машинобудування та електроніки є свідчення того, що зростатимуть (хоча для ЄС незначним чином) викиди SO₂ та окислів азоту. Модернізація виробництва та використання «чистіших» технологій, котрі, як очікується, відбудуться завдяки дії УВТ, можуть дещо пом’якшити такі наслідки. Якщо реструктуризація в енергетиці призведе до більш інтенсивного споживання вугілля як основного енергоносія, це може негативно впливати на довкілля через забруднення, спричинене вже наявним процесом видобутку вугілля, а також через використання вугілля для виробництва електроенергії (українське вугілля містить високий рівень забруднюючої сірки).⁹ Скорочення транспортного сектору у поєднанні з очікуваним підвищенням стандартів (наприклад, для автомобільних викидів з рівня Євро-2 до Євро-5) передбачає зниження викидів CO₂. Вважається, що політика конкуренції матиме змішаний вплив на викиди CO₂: спочатку можуть нехтувати питаннями захисту довкілля через тиск конкуренції, але у довготерміновій перспективі проблеми захисту довкілля можуть навіть мати свою ціну на ринку. Поліпшення системи державних закупівель може мати значний позитивний ефект у питанні скорочення викидів CO₂. Першим прикладом такого розвитку може стати

⁸ Україні варто пильнувати, щоб не повернутись до рівнів забруднення довкілля останніх років радянської доби.

⁹ Однак, якщо Україна долучиться до Меморандуму про наміри в енергетиці або Енергетичної хартії, цими наслідками будуть займатись і пом’якшувати їхню дію.

«зелена схема» Кіотського протоколу. Україна підписала Кіотський протокол, але залишається на рівні, нижчому квотованого права на викиди, підвищуючи потенціал для більшого обсягу виробництва або перенесення виробництва з інших регіонів.

Для ЄС ця УВТ має потенційний вплив на викиди CO₂, тому що ця УВТ може спонукати перенесення галузей з ЄС до України, що може скоротити викиди CO₂ в ЄС. Також у короткотерміновій перспективі, зі зростанням забруднюючих галузей рівень викидів CO₂ у східній частині ЄС може зростати, а знижуватись лише у більш віддаленій перспективі.

Відродження сільськогосподарського сектору та зростання продуктивності можуть спричинити більш інтенсивне застосування пестицидів, що використовуються для обробки врожаїв (наприклад, хлібних злаків, фруктів) з метою захисту.¹⁰ Зі зростанням поголів'я худоби у сільськогосподарських регіонах буде вироблятись більша кількість газу метан. Зростання у виробничому секторі, наприклад, у металургії, може мати негативні наслідки впливу на якість повітря через підвищення рівнів хімічних речовин у повітрі та викидів парникових газів. Загалом, забруднення повітря в Україні є значним за показниками парникових газів, SO₂ та окислів азоту, що викидаються до атмосфери, і ці показники ймовірно зростатимуть. Більш того, оскільки повітря не знає кордонів, ці наслідки для довкілля також частково матимуть значення і для (східної частини) ЄС. Також очікується, що скорочення транспортної галузі призведе до зменшення викидів до атмосфери, а отже – до покращення якості повітря. Політика конкуренції та державні закупівлі можуть мати схожі наслідки, як про це вже йшлося у розділі «Викиди CO₂». Вплив на ЄС, згаданий у розділі про викиди CO₂, рівною мірою стосується якості повітря.

Поряд з вищеописаними аргументами, зростання у сільському господарстві може призвести до низки проблем евтрофікації, використання хімічних речовин і небезпечних пестицидів. Подібно до галузі вирощування хлібних злаків, збільшення вирощування фруктів може спричинити зростання кількості вживаних добрив і пестицидів задля збільшення врожаїв фруктів. Це матиме негативні наслідки для довкілля. Зростання у металургійній галузі призводить до потенційно більшої кількості хімічних речовин у повітрі та до викидів парникових газів. Також потрібно зазначити, що забруднення повітря є важливим питанням. Ймовірно, що ситуація може погіршитись якщо УВТ не дасть змоги знайти шляхи припинення старих методів виробництва в Україні (енергетика) та встановити нові стандарти.

Ґрунти

У такій сільськогосподарській підгалузі, як виробництво м'яса, зростає поголів'я худоби, а значна неефективність виробництва може мати негативний вплив на використання ґрунтів у сільському господарстві. Збільшення поголів'я худоби також потенційно спричинить проблеми, пов'язані з газом метан, фосфатами та

¹⁰ Положення УВТ можуть охоплювати ці питання через супутні запобіжні заходи, як це висвітлюватиметься у Главі 16.

нітратами – хоча Україна ще й досі далека від критичного рівня у цих питаннях, якого вже досягли у ЄС.

Особливо видобуток вугілля відкритим способом та використання подових печей, як очікується, матимуть й надалі негативний вплив на українські ґрунти. Якщо у короткотерміновій перспективі вугільна галузь зростатиме, цей наслідок може набувати більш загрозливих форм.¹¹ Більш інтенсивне сільськогосподарське виробництво також обіцяє призвести до так званої тенденції «повернення ґрунтів у природу». Для ЄС не очікується жодних значущих наслідків.

Ми очікуємо продовження міграційних процесів із сільськогосподарських регіонів до міст та навіть їх посилення завдяки цій УВТ через зростання тих секторів виробництва та послуг, які пов'язані з галуззю сільського господарства. Різниця у заробітній платні, що з часом зростає, між містом та селом також спричинятиме більшу ступінь урбанізації. Для ЄС не очікується жодних значних наслідків.

Ця УВТ, як очікується, призведе до більш інтенсивного споживання природних ресурсів, але у меншому обсязі, порівняно з темпами зростання у певних галузях, що можна передбачити, оскільки ця УВТ у більш віддаленій перспективі також сприяє та стимулює більш ефективне споживання енергоносіїв та «чистіші» засоби виробництва. Споживання вугілля, нафти та газу, як очікується, зростатиме через зростання обсягів виробництва. У секторі виробництва м'яса зростатиме поголів'я худоби, а концепція біоіндустрії може отримати більшої підтримки задля подолання вражаючої неефективності багатьох підприємств, де вирощують свиней та велику рогату худобу, а також викорінення застарілих способів виробництва.

Біологічна варіативність

Нема жодних підстав вважати, що ця УВТ матиме значний вплив на кількість біологічних видів в Україні або в ЄС .

Нема жодного серйозного ефекту від цієї УВТ для територій, що охороняються. Однак, посилена увага, що приділяється у цій УВТ питанням охорони довкілля, може мати позитивні наслідки на реальний захист територій, що охороняються, та збільшити як їхню кількість, так і розміри. Врахування аспектів сталого розвитку при державних закупівлях та при прийнятті рішень українськими органами влади також матиме свій результат. Бачення органів державної влади України також матиме свій вплив. Окрім того, що це є спекулятивним припущенням, ми повернемося до цього питання в Розділі 16 як до методичної рекомендації..

Екосистеми в Україні та в ЄС можуть – в обмеженому обсязі – підпадати під вплив дії цієї УВТ. Збільшення поголів'я худоби та виробництва м'яса тягнуть за собою проблеми для ЄС, пов'язані з трофічними факторами, а збільшення виробництва у сільському господарстві може призвести до збільшення застосування пестицидів та хімічних речовин у повітрі; а також забруднення води та відходи від виробництва

¹¹ Вплив прогнозованих державних закупівель, що враховують стандарти охорони довкілля, та позиція занепокоєння взагалі щодо питань захисту довкілля може призвести до боротьби проти опустелення.

продукції галузей машинобудування та енергетики можуть також негативно вплинути на екосистему. Зменшення обсягу транспортних послуг веде до покращення (читай: зменшення) у низці питань, пов'язаних із викидами CO₂, але у довготерміновій перспективі, коли обсяг транспортних послуг почне зростати, цей ефект може бути зведений нанівець. Довготермінові наслідки передбачають модернізацію до рівня «чистіших методів виробництва» та інвестування у переробку відходів. Україна підписала Кіотський протокол, але ще не перевищила ліміти на здійснення викидів, збільшуючи цим свій потенціал для розширення виробництва або перенесення виробництва з інших регіонів. Для ЄС незначний ефект може позначитись у покращенні екосистеми завдяки перенесенню галузей до України та завдяки перенесенню деяких видів сільськогосподарського виробництва до України – і ці обидва чинники знижуватимуть тиск на екосистему ЄС.

Якість довкілля

Переробка відходів стосується переважно енергетичної галузі, металургії та хімічної галузі. Ця УВТ, як очікується, призведе до збільшення обсягів стічних вод, але також до посилення природоохоронних заходів, зокрема по переробці відходів завдяки прямим іноземним інвестиціям та модернізації виробництва. Збільшення обсягів стічних вод включає отримання токсичних побічних продуктів у металургійному виробництві, видобуток вугілля та транспортування газу по трубопроводах (витоки газу). Особливо керування процесами відведення та переробки стічних вод у регіоні Чорного моря також потенційно може зачіпати ЄС, оскільки морська акваторія України знаходиться поруч з морськими акваторіями Румунії та Болгарії, країн – членів ЄС.

Традиційно, багато енергетичних ресурсів марнувались та продовжують марнуватись в Україні через неефективні методи видобутку та через застосування вкрай застарілого та енергозатратного виробничого обладнання та методів. У короткотерміновій перспективі, ми очікуємо, що УВТ призведе до збільшення видобутку вугілля та збільшення обсягів викиду CO₂. Лише у довготерміновій перспективі та після значних інвестицій ця УВТ може призвести до значного поліпшення у створенні та споживанні енергетичних ресурсів. Зростання економіки та зростання в окремих галузях призведе до більшого споживання енергії. Через інвестиції, як закордонні, так і внутрішні, ця УВТ може стимулювати розробку технологій видобутку та скорочення втрат енергоносіїв у металургійному виробництві, машинобудуванні, виробництві хімічних речовин тощо. Це перетворить зазначені галузі на більш конкурентоспроможні (важливо в добу зростання цін на енергоносії) та енергозощаджуючі. Видобуток вугілля в Україні є дуже неефективним, а також виробництво електроенергії, що негативно впливає на показники екологічних стандартів по Україні. На додачу до традиційних джерел енергії, дедалі більше використовуються олії з насіння соняшника та злакових культур у якості біопалива.

Для ЄС будь-яка посилена угода з Україною має потенційним наслідком більшу ступінь енергетичної безпеки та підвищення ступеня енергетичної незалежності. Через фінансування з ЄС та завдяки прямим закордонним інвестиціям, українська

енергетична галузь може посилити свою ефективність та збільшити експорт електроенергії до ЄС.

Питна вода та стічні води

Загалом очікується зростання обсягів споживання води через дію цієї УВТ, оскільки вода використовується для зрошення у сільському господарстві, як фактор металургійного виробництва та в машинобудуванні. Також на макроекономічному рівні, за умови зростання доходів, споживачі починають використовувати більше води. Для ЄС жодного впливу дії цієї УВТ на обсяги споживання води не очікується.

Існують потенційні негативні наслідки для доступу до питної води, спричинені стічними водами та забрудненням довкілля. Однак, впливу цієї УВТ не було виявлено ані для України, ані для ЄС.

Україні варто бути обачливою із якістю води – пам'ятаючи про величезне забруднення води наприкінці радянської доби – коли застосовується більше добрив та хімікатів у сільськогосподарському виробництві (наприклад, злакові культури, фрукти). Також видається, що металургійна галузь створює негативний вплив на довкілля через забруднення вод та продукування відходів. Однак, нам варто відзначити, що економічне зростання нестиме такі наслідки для довкілля, якщо урядовці завчасно не звернуть увагу на питання забруднення довкілля. Очікується, що ця УВТ спричинить більше економічне зростання, а таким чином, і зростання у тих галузях, які можуть впливати на якість води. Тут є де застосувати запобіжні заходи. Для ЄС не виявлено наслідків дії УВТ на якість води.

Обсяги стічних вод в Україні, як очікується, зростатимуть через зростання галузей, що є наслідком дії цієї УВТ. Особливий вплив довкілля матиме металургія. Для ЄС не виявлено жодних таких наслідків.

Узгодження законодавчої бази у сфері охорони довкілля, які плануються, мають за мету призвести до підвищення стандартів охорони довкілля, включно з питанням очищення стічних вод (дивись вище також розділ про якість води). Однак, цей позитивний ефект дещо затьмарюватиметься через зростання потреби очищення стічних вод внаслідок їх збільшення, що буде наслідком дії цієї УВТ. Для ЄС не виявлено жодних наслідків від очищення стічних вод.

Ця УВТ впливатиме на підприємства комунальної сфери через розширення можливості доступу на ринок і як наслідок, посилення конкуренції. Окрім того, передбачається посилення конкуренції на ринках державних закупівель. Ці поліпшення на підприємствах сфери комунального забезпечення як наслідок дії цієї УВТ можуть позитивно впливати на якість та продуктивність підприємств комунальних водоканалів, включно з підприємствами водопостачання. Для ЄС не передбачається жодних значущих наслідків у питаннях водопостачання від дії цієї УВТ.

Висновки з цього дослідження для економічної політики

Оцінки сталого впливу демонструють очікувані економічні та соціальні наслідки, а також наслідки у сфері охорони довкілля від дії цієї УВТ взагалі та для різноманітних галузей і конкретних питань зокрема. Інколи потрібна обачність при тлумаченні цих наслідків, оскільки вони можуть, у першу чергу, базуватись на припущеннях цієї моделі. У свою чергу, це може призвести до думки, що вже вживається якийсь захід в рамках конкретної політики, хоча це є лише змодельованим припущенням, яке має певні наслідки, *за умови* його узгодження та впровадження. Економічні та соціальні наслідки, а також наслідки у сфері охорони довкілля дають дуже різнобарвну та складну картину. Можна розробляти різноманітні концептуальні заходи для подальшої оптимізації позитивних та пом'якшення негативних сталих впливів.

Інституційні умови та верховенство права

В Україні досі не стикалися з більшістю потенційних проблем забезпечення сталості. Зусилля, спрямовані на підвищення якісних ознак суспільства та довкілля, стали вживатися лише нещодавно. Через це (особливо у контексті забезпечення соціальної та екологічної сталості) чимало з необхідних для здійснення заходів протидії (пом'якшення) структур до останнього часу не існували. Це особливо важливо, наприклад, у сфері наближення заходів санітарної та фітосанітарної безпеки, а також технічних стандартів. У випадках існування політичного та економічного консенсусу, як правило, діє повністю ефективний регуляторний орган – чого Україна у багатьох випадках не має. ЄС зі своєю роллю, спрямованою на протидію негативним наслідкам забезпечення сталості УВТ між ЄС та Україною, могла б сказати своє слово з допомогою зусиль, націлених на підтримку інституційного розвитку, досліджень, та продовження освітнього діалогу між ЄС та Україною.

Галузі, в яких результати забезпечення сталості є найбільш помітними, несуть значні (економічні) переваги промисловим підприємствам. Оскільки сталий розвиток тісно пов'язаний з існуючими наслідками, пом'якшуючі заходи повинні спрямовуватися на першопричини, що позначаються на діяльності галузей. При розробці такого підходу необхідно задатися важливим питанням: чому не сталося реальних змін існуючої нормативної бази? Імовірною причиною цього може бути нестача ресурсів (підготовлених кадрів, коштів), неоптимальна система нормативного регулювання, або відсутність консенсусу щодо цілей, яка призводить до спроб ухиляння від забезпечення відповідності нормативним вимогам.

Невід'ємною складовою інституційного середовища є впровадження (та інституційний підхід до впровадження) мети, пов'язаної з забезпеченням верховенства права. Відповідальні за прийняття політичних рішень та підприємці вважають це важливою проблемою. Для цілей УВТ нагально необхідними кроками є реформування судової системи, забезпечення її незалежності та ефективна боротьба з корупцією на всіх рівнях адміністративного управління та суспільства.

Передача технологій

У деяких галузях української економіки є підприємства, що не мають доступу до технологій скорочення шкідливих викидів – незважаючи на те, що такий доступ цілком можуть мати інші компанії. Метою передачі технологій як пом'якшуючого заходу є забезпечення засобів зменшення різних форм забруднення, які могли б виникнути внаслідок збільшення обсягів виробництва в ході виконання УВТ між ЄС та Україною. Галузі, де подібні заходи могли б виявитися корисними, включають в себе гірничодобувну та металообробну, харчопереробну, хімічну, машинобудівну та електронну промисловість. Необхідно буде з ретельністю уникати надання незаслужених переваг підприємствам-реципієнтам програм передачі технологій, як також уникати «знеохочення» компаній до інвестування в екологічно чистіше обладнання.

Моніторинг

Заходи періодичного моніторингу та оцінки мають аналізувати наслідки виконання УВТ між ЄС та Україною (і таким чином, опосередковано визначати вірність зроблених у цьому дослідженні прогнозів), а також відповідність та результативність вжитих заходів з пом'якшення та покращення впливу. Необхідно забезпечити подальше розуміння того, чому, які і де виникають наслідки забезпечення сталості, що можна зробити для пом'якшення наслідків забезпечення сталості, а також, які політичні заходи протидії спрацювали, а які – ні (й чому). Отже, моніторинг та оцінка повинні мати на меті як постійний аналіз, так і вироблення політичних рекомендацій, а отже, охоплювати як власне торговельну політику, так і засоби з пом'якшення впливу.

Політичні кроки, пов'язані з УВТ

Економічні

Здійснювані в рамках УВТ політичні кроки, пов'язані з вирішенням проблем економічних наслідків, можуть включати в себе:

- Запровадження **перехідного періоду** для: (1) сільськогосподарської галузі, й особливо, для підгалузей, що займаються м'ясним та олійним виробництвом, також виробництвом пива, виноматеріалів, цукровим і кондитерським виробництвом; (2) підприємств машинобудівного сектору та електронного приладобудування; та (3) сфери послуг, зокрема, транспортного обслуговування, фінансових послуг та роздрібної торгівлі.
- Покращення **інвестиційного клімату** з допомогою заходів сприяння торгівлі, стабілізації макроекономічного клімату та зниження імовірних рівнів корупції.
- Розвиток **приватного підприємництва та МСП**. Цього можна досягнути, зокрема, через покращення інвестиційного клімату й подальше вдосконалення політики розвитку МСП; втім, покращенню сприятимуть також додаткові заходи, іноді пов'язані з розвитком соціальної політики (див. Розділ 16).
- Посилення наближення та прийняття політики ЄС в галузі **СФС заходів та технічної стандартизації** – зокрема, у галузях сільського господарства, транспорту, машинобудування, електронного приладобудування, текстильної та легкої промисловості – через оновлення лабораторій, перегляд заходів СФС та

інших систем контролю (сертифікації), розбудову потенціалу відповідних установ.

- Значний акцент необхідно робити на **наближенні до «спільного надбання» ЄС** у різних сферах – напр., у сфері торгівлі послугами, СФС, технічних стандартів, закупівель за державні кошти, та захист прав інтелектуальної власності. Це призведе до зниження рівнів НТБ, поглибленої економічної інтеграції між ЄС та Україною, та збільшення переваг від виконання потенційної УВТ.
- Включення до УВТ *Глави про сталий розвиток*, в тому числі з точки зору можливості створення Форуму з Питань Торгівлі та Сталого Розвитку (СР) в рамках консультування з громадянським суспільством.

Суспільні

Політичні заходи УВТ, спрямовані на реагування на суспільні наслідки, можуть включати в себе:

- Включення до УВТ *Глави про сталий розвиток*. Соціальні положення такої глави могли б включати в себе, приміром, зобов'язання щодо реального впровадження базових стандартів про працю та інші базові складові, що стосуються робочої діяльності; згоду ратифікувати відповідні стандарти МОП; звітування про загальні результати; зобов'язання поважати Основні рекомендації ОЕСР для мультинаціональних підприємств та Тристоронню декларацію МОП щодо мультинаціональних підприємств і соціальної політики; також зобов'язання не знижувати стандартні умови праці з метою заохочення закордонних інвестицій;
- Можливо, розробку – в рамках механізму забезпечення СР – механізмів перегляду та проведення досліджень з **оцінки фактичного впливу наслідків** для оцінки наслідків у певних проблемних сферах – напр., через Форум Питань Торгівлі та СР в рамках консультування з громадянським суспільством.

Екологічні

Політичні заходи УВТ, спрямовані на реагування на екологічні наслідки, можуть включати в себе:

- Включення до УВТ *Глави про сталий розвиток*. Екологічні положення такої глави могли б включати в себе, приміром, зобов'язання щодо приєднання до багатосторонніх угод про збереження довкілля (таких, як Кіотський протокол); створення системи стандартів з об'єктивної оцінки забруднення довкілля; діяльність відповідно до рекомендацій Кіотського протоколу; можливість створення Форуму з Питань Торгівлі та Сталого Розвитку (СР) в рамках консультування з громадянським суспільством з конкретних проблем, пов'язаних з екологічними наслідками.
- Передбачення **вдосконалення українських технологій будівництва двигунів** до стандартів ЄС (наразі – Євро-4 або Євро-5) та створення стимулів для такого вдосконалення (наприклад, у вигляді надання доступу до ЄС, або зниження розміру податку на забруднення довкілля).
- Співвіднесення темпів галузевої лібералізації (тобто темпів, з якими галузі можуть виробляти продукцію та експортувати її до ЄС (підтримка товарообміну та обміну послугами), або отримувати певні інші переваги) з темпами впровадження заходів екологічної безпеки у відповідній галузі.

- Українські органи влади можуть створювати тимчасові **фонди вдосконалення технологій виробництва** та включати видатки на запобігання екологічному забрудненню у собівартість виробництва.
- Включення **стандартів екологічної безпеки до умов закупівель за державні кошти** – напр., через доповнення матриць оцінки учасників відповідними пунктами.

Більш масштабні політичні заходи

Економічні

Основні політичні заходи, спрямовані на протидію негативним економічним наслідкам, мають бути спрямовані на зміцнення позитивних наслідків інвестування, реструктуризації та модернізації розвитку МСП.

- Покращення **Інвестиційного клімату** та розвиток інвестицій. Перелік спрямованих на це політичних заходів може варіювати від зміцнення макроекономічної стабільності до зменшення видатків на започаткування власної справи (див. Розділ 16) та забезпечення верховенства права;
- Сприяння **реструктуризації та модернізації** господарства, й особливо, окремих галузей, зокрема, наприклад, вугільної, металургійної та сільськогосподарської галузей (див. Розділ 16). Програми реструктуризації та відповідні траєкторії, якими рухатимуться галузі чорної металургії у нових Державах-членах та країнах-кандидатах, можуть слугувати прикладами розробки та впровадження таких програм;
- Розбудова **«верховенства права»** (зокрема, забезпечення впровадження). Цей аспект вважається основною проблемою та запорукою успішного виконання УВТ. Необхідно, аби українські органи влади розпочали є реформування судової системи, забезпечення її незалежності та ефективну боротьбу з корупцією на всіх рівнях адміністративного управління та суспільства;
- Заохочення **контактів між підприємцями** з метою поширення кращого досвіду, використання компаній ЄС в якості конкретного прикладу для українських підприємців та відповідальних за прийняття політичних рішень, а також розвитку ділових зв'язків в цілях сприяння виробництву та міжнародній торгівлі.

Суспільні

Основними політичними заходами, спрямованими на пом'якшення негативних та зміцнення позитивних суспільних наслідків виконання УВТ є:

- Покращення рівня зайнятості, дотримання основних стандартів праці та принципів гідної роботи (decent work);
- Подолання регіональних відмінностей забезпечення освіти, можливостей міграції, сприяння утвердженню рівності;
- Заохочення залучення соціальних партнерів та громадянського суспільства до розробки й впровадження соціальної політики. Це передбачатиме необхідність прийняття українськими органами влади підходу, заснованого на залученні всіх зацікавлених сторін, а також необхідність розбудови потенціалу законних дій та доброї поінформованості (соціальних) партнерів в цілях їхнього залучення до діалогу з владою;

- Сприяння створенню робочих місць та покращення умов праці (див. Розділ 16);
- Розвиток МСП та приватного підприємництва як нових джерел створення робочих місць;
- Підтримка прийняття та забезпечення виконання стандартів праці та принципів гідної роботи (decent work) ЄС українськими підприємницькими колами та суспільством в цілому;
- Забезпечення перепідготовки кваліфікованих працівників на найближчу перспективу, переорієнтація та вдосконалення (у подальшій перспективі) системи професійно-технічної освіти та підготовки в Україні (див. Розділ 16);
- Узгоджене спільне вирішення питань міграції (трудової міграції, нелегальної міграції, «перетоку мозків») (див. Розділ 16);
- Розробка регіональної стратегії вирішення проблем регіонів, що страждають від занепаду галузей промислового виробництва та міграції (для ЄС – вирішення цього питання через засоби структурного фінансування);
- Робота в напрямку наближення законодавства про рівність прав жінок до відповідних законодавчих актів «спільного набутку» ЄС.

Екологічні

- Розробити **регіональну стратегію** вирішення проблем, від яких страждають регіони через зміни у землекористуванні та деградацію довкілля. Включити питання біорозмаїття та розробки альтернативних способів землекористування (напр., для вирощування сировини для біопалива);
- Включити положення щодо охорони довкілля до умов закупівель за державні кошти; зробити їх складовою матриць оцінки учасників;
- Розпочати переговори з Україною щодо приєднання до Договору про Європейську Енергетичну Спільноту одразу ж після виконання Україною заздалегідь визначених зобов'язань та стандартів;
- Компенсувати збільшення викидів парникових газів через Спільне Впровадження (СВ) та торгівлю квотами на викиди з партнерами ЄС;
- Збільшення кількості проектів, спрямованих на збереження природного довкілля та рекультивацію земель;
- Врегулювання обсягів транспортного забруднення атмосфери викидами двоокису вуглецю (CO₂) та летючими органічними сполуками (ЛОС) згідно з Кращими прикладами Міжнародного Досвіду;
- Під час розробки схем заохочення інвестицій/сприяння внутрішнім інвестиціям – надавати пріоритет/забезпечувати додаткові стимули для здійснення (впровадження) екологічно сталих інвестицій, рішень та технологій.